

MANIFESTUL PARTIDULUI COMUNIST

K. MARX, F. ENGELS

Proletari din toate țările, uniți-vă!

MANIFESTUL PARTIDULUI COMUNIST

*KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS
1848*

REPUBLICARE
COMUNISM ȘTIINȚIFIC
2025

Capitolul 1

Prefețe (1872–1893)

1 Prefață la ediția germană din 1872

Liga Comuniștilor, organizație internațională a muncitorilor, care, în condițiile de atunci, nu putea fi, desigur, decât secretă, la Congresul de la Londra din noiembrie 1847 ne-a însărcinat, pe subsemnații, să alcătuim un amplu program, teoretic și practic, al partidului, destinat publicității. Așa a luat naștere acest *Manifest*, al cărui manuscris a fost trimis la Londra cu câteva săptămâni înainte de revoluția din februarie pentru a fi tipărit. Publicat pentru prima oară în limba germană, el a apărut în această limbă în Germania, Anglia și America, în cel puțin 12 ediții diferite. În limba engleză a apărut pentru prima dată în 1850, la Londra, în *Red Republican*, fiind tradus de Miss Helen Macfarlane, iar în 1871 el a fost editat în America în cel puțin trei traduceri diferite. În limba franceză, *Manifestul* a apărut pentru prima oară la Paris, cu puțin timp înainte de insurecția din iunie 1848, și, recent, în *Le Socialiste* din New York. În momentul de față se pregătește o nouă traducere. În limba polonă, *Manifestul* a apărut la Londra, imediat după prima ediție germană. În limba rusă, a apărut la Geneva în deceniul al șaptelea. În limba daneză a fost, de asemenea, tradus curând după apariție.

Oricât de mult s-ar fi schimbat condițiile în ultimii douăzeci și cinci de ani, principiile generale dezvoltate în acest *Manifest* sunt, în linii mari, valabile și astăzi. Pe alocuri, ar fi nevoie de unele îndreptări. Aplicarea practică a acestor principii va depinde, după cum se spune chiar în *Manifest*, pretutindeni și întotdeauna, de condițiile istorice date, și de aceea măsurile revoluționare propuse la sfârșitul capitolului al doilea nu prezintă o importanță specială. În prezent, acest pasaj ar suna, în multe privințe, altfel. Dată fiind uriașa

dezvoltare a mării industrii în ultimii douăzeci și cinci de ani și progresul realizat odată cu aceasta, dată fiind aderarea tot mai largă a clasei muncitoare la partid, experiența practică, mai întâi a revoluției din februarie și, într-o măsură și mai mare, a Comunei din Paris, când proletariatul a deținut, pentru prima oară, puterea politică timp de două luni, acest program este, pe alocuri, învechit. Comuna a dovedit îndeosebi că „clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpânire mașina de stat așa cum este și să o pună în funcțiune pentru propriile sale scopuri” (vezi *Războiul civil din Franța, Adresa Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor*, ediția germană, p. 19, unde această idee este dezvoltată mai pe larg). Apoi, este de la sine înțeles că, în prezent, critica făcută literaturii socialiste este incompletă, întrucât ea merge numai până la 1847; la fel și observațiile în legătură cu poziția comuniștilor față de diferitele partide de opoziție din diferite țări (capitolul al patrulea), deși în esență valabile și în prezent, sunt totuși învechite în ceea ce privește aplicarea în practică, pentru simplul fapt că situația politică s-a schimbat cu desăvârșire și că dezvoltarea istorică a măturat majoritatea partidelor enumerate acolo.

Manifestul este însă un document istoric pe care noi considerăm că nu mai avem dreptul să-l schimbăm. O viitoare ediție va apărea, probabil, însoțită de o introducere care să cuprindă intervalul dintre 1847 și până azi; ediția de față a venit pe neașteptate și noi nu am avut răgazul să facem acest lucru.

Karl Marx, Friedrich Engels

Londra, 24 iunie 1872

2 Prefață la ediția rusă din 1882

Prima ediție rusă a *Manifestului Partidului Comunist*, în traducerea lui Bakunin, a apărut pe la începutul deceniului al 7-lea în imprimeria ziarului *Kolokol*. Pe vremea aceea, ediția rusă a *Manifestului* nu putea să reprezinte în ochii Occidentului altceva decât o curiozitate literară. Astăzi, o astfel de părere n-ar mai fi cu putință.

Cât de puțin răspândită era pe atunci (decembrie 1847) mișcarea proletariatului reiese cel mai limpede din ultimul capitol al *Manifestului: Poziția comuniștilor față de diferitele partide de opoziție din diferitele țări*. În acest capitol nu sunt menționate tocmai Rusia și Statele Unite. Era pe vremea când Rusia constituia ultima mare rezervă a întregii reacțiuni europene și când emigrația în Statele Unite înghițea tot prisosul de brațe de muncă al proletariatului din Europa. Aceste două țări furnizau Europei materii prime și erau, în același timp, piețe de desfacere pentru produsele ei industriale.

Amândouă erau deci, pe atunci, într-un fel sau altul, piloni ai ordinii existente în Europa.

Cât de mult s-au schimbat astăzi lucrurile! Tocmai emigrația europeană a permis Americii de Nord să treacă la acea uriașă dezvoltare a producției agricole, care, prin concurența ei, zdruncină din temelii atât marea cât și mica proprietate funciară din Europa. Ea a permis Statelor Unite să exploateze imensele lor resurse industriale cu o astfel de energie și pe o scară atât de mare, încât monopolului industrial de până acum al Europei apusene, și în special al Angliei, i se va pune capăt în scurt timp. Aceste două împrejurări, la rândul lor, influențează în sens revoluționar chiar asupra Americii. Proprietatea funciară mică și mijlocie a fermierilor, temelia întregii orânduiri politice a Americii, este învinsă încetul cu încetul de concurența fermelor uriașe; în același timp, în regiunile industriale se dezvoltă pentru întâia oară un proletariat numeros și o concentrare fabuloasă a capitalurilor.

Să trecem acum la Rusia! În timpul revoluției din 1848–1849, nu numai monarhii europeni, ci chiar burghezii din Europa au văzut în intervenția rusă singura salvare posibilă în fața primejdiei proletariatului, care tocmai începuse să se trezească. Țarul a fost proclamat capul reacțiunii europene. Astăzi el e prizonier al revoluției la Gatchina, iar Rusia constituie detașamentul de avangardă al mișcării revoluționare din Europa.

Sarcina *Manifestului Comunist* a fost să proclame pieirea inevitabilă și iminentă a proprietății burgheze contemporane. În Rusia însă, alături de o înflorire rapidă a speculațiilor capitaliste și de proprietatea funciară burgheză, care abia acum se dezvoltă, mai mult de jumătate din pământuri se află în proprietatea în obște a țăranilor. Se pune întrebarea: poate obștea rusească, această formă în mare măsură subminată a străvechii proprietăți comune asupra pământului, să treacă nemijlocit la forma superioară, comunistă, de proprietate comună? Sau trebuie, dimpotrivă, să treacă mai întâi prin același proces de destrămare propriu dezvoltării istorice a Apusului?

Singurul răspuns cu putință astăzi la această întrebare este următorul: dacă revoluția rusă va constitui semnalul unei revoluții proletare în Apus, astfel ca una s-o completeze pe cealaltă, atunci actuala proprietate în obște asupra pământului în Rusia va putea servi drept punct de plecare pentru o dezvoltare comunistă.

Karl Marx, Friedrich Engels

Londra, 21 ianuarie 1882

3 Prefață la ediția germană din 1883

Prefața la ediția de față trebuie s-o semnez, spre regretul meu, singur. Marx, căruia întreaga clasă muncitoare din Europa și America îi este mai îndatorată decât oricărui alt om, se odihnește în cimitirul din Highgate, iar pe mormântul lui a și crescut prima iarbă. Acum, după moartea lui, nu mai poate fi în niciun caz vorba de o modificare sau completare a *Manifestului*. Cu atât mai mult consider necesar să afirm aici, încă o dată, în mod categoric următoarele:

Ideea fundamentală care străbate ca un fir roșu *Manifestul*, și anume că producția economică și, determinată de aceasta în mod necesar, structura societății din fiecare epocă istorică constituie baza istoriei politice și intelectuale a epocii respective; că, în consecință, întreaga istorie (de la destrămarea străvechii proprietăți comune asupra pământului) a fost istoria luptelor de clasă, a luptelor dintre clasele exploatate și clasele exploatatoare, dintre clasele dominate și clasele dominante, pe diferite trepte ale dezvoltării sociale; că această luptă a atins însă în momentul de față o asemenea treaptă, încât clasa exploatată și asuprită (proletariatul) nu se mai poate elibera de clasa care o exploatează și o asuprește (burghezia) fără a elibera, în același timp, pentru totdeauna întreaga societate de exploatare, asuprire și luptă de clasă — această idee fundamentală îi aparține de-a-ntregul și exclusiv lui Marx.

Acest lucru eu l-am declarat în repetate rânduri; acum însă este necesar ca această declarație să preceadă *Manifestul* însuși.

Friedrich Engels
Londra, 28 iunie 1883

4 Prefață la ediția engleză din 1888

Manifestul a fost publicat ca platformă a *Ligii Comuniștilor*, asociație muncitorească exclusiv germană la început, apoi internațională, care, în împrejurările politice de pe continentul european înainte de 1848, nu putea fi decât o organizație secretă. La congresul Ligii, care a avut loc la Londra în noiembrie 1847, Marx și Engels au fost însărcinați să pregătească publicarea unui program complet, teoretic și practic, al partidului. Redactat în limba germană, manuscrisul a fost trimis spre tipărire la Londra în ianuarie 1848, câteva săptămâni înainte de izbucnirea revoluției franceze de la 24 februarie. O traducere franceză a apărut la Paris, scurtă vreme înainte de insurecția din iunie 1848. Prima traducere engleză, întocmită de Miss Helen Macfarlane, a apărut la Londra în 1850, în *Red Republican* al lui George Julian Harney. Au apărut, de asemenea, o ediție daneză și una poloneză.

Înfrângerea insurecției din iunie 1848 de la Paris — această primă mare bătălie dintre proletariat și burghezie — a împins iarăși năzuințele sociale și politice ale clasei muncitoare din Europa, pentru câțeva vreme, pe planul al doilea. De atunci, lupta pentru preponderență a început să se dea din nou, ca în perioada dinaintea revoluției din februarie, numai între diferitele grupe ale clasei posedante; clasa muncitoare a trebuit să se rezume la o luptă pentru libertatea de acțiune politică și să ocupe poziția unei aripi de extremă stângă a radicalilor stării de mijloc. Acolo unde mișcări proletare independente au continuat să dea semne de viață, ele au fost reprimare fără cruțare. Astfel, poliția prusacă a dibuit Comitetul Central al Ligii Comuniștilor, care își avea atunci sediul la Colonia. Membrii lui au fost arestați și, după 18 luni de detențiune, deferiți justiției, în octombrie 1852. Celebrul *proces al comuniștilor de la Colonia* a ținut de la 4 octombrie până la 12 noiembrie; șapte dintre deținuți au fost condamnați de la trei până la șase ani reclusiune. Îndată după pronunțarea sentinței, Liga a fost dizolvată formal de către membrii rămași. Cât privește *Manifestul*, părea de aici încolo condamnat să cadă pradă uitării.

Când clasa muncitoare europeană se simți iarăși destul de puternică pentru un nou atac împotriva clasei dominante, a luat ființă Asociația Internațională a Muncitorilor. Dar această Asociație, întemeiată anume pentru a suda într-o organizație unică întregul proletariat combativ din Europa și America, nu putea proclama de îndată principiile enunțate în *Manifest*. Internaționala trebuia să aibă un program destul de larg spre a putea fi acceptat de trade-unionurile engleze, de adepții francezi, belgieni, italieni și spanioli ai lui Proudhon, și de lassalleienii din Germania. Marx, care a elaborat acest program spre satisfacția tuturor grupărilor, avea deplină încredere în dezvoltarea intelectuală a clasei muncitoare, dezvoltare care trebuia să rezulte în mod inevitabil din îmbinarea dintre acțiune și discuție. Evenimentele și peripețiile luptei împotriva capitalului — înfrângerile, mai mult încă decât victoriile — trebuiau negreșit să învedereze oamenilor insuficiența diverselor lor soluții miraculoase și să croiască drum unei înțelegeri mai depline a adevăratelor premise pentru emanciparea clasei muncitoare. Și Marx a avut dreptate. În 1874, când Internaționala se destrămă, ea îi lăsa pe muncitori într-o stare cu totul diferită față de aceea în care îi găsisese la întemeierea ei, în 1864. Proudhonismul în Franța, lassalleianismul în Germania erau pe cale de a pieri; de asemenea, și trade-unionurile engleze conservatoare, deși în cea mai mare parte rupseseră de mult relațiile cu Internaționala, se apropiau încetul cu încetul de momentul când președintele lor a putut să declare în numele acestora anul trecut la Swansea: „Socialismul continental nu ne mai înspăimântă”. Într-adevăr, principiile *Manifestului* făcuseră progrese însemnate printre muncitorii din toate țările.

Astfel, *Manifestul* însuși trecu din nou pe primul plan. Din 1850, textul german fusese reeditat de câteva ori în Elveția, în Anglia și în America. În 1872, el a fost tradus în engleză, și anume la New York, iar traducerea a fost publicată în *Woodhull and Claflin's Weekly*. Pe baza acestei versiuni engleze a fost redactată și una franceză, publicată în *Le Socialiste* din New York. De atunci, au fost publicate în America încă cel puțin două traduceri engleze, mai mult sau mai puțin denaturate, dintre care una a fost retipărită în Anglia. Prima traducere rusă, întocmită de Bakunin, a fost editată la Geneva pe la 1863, în tipografia în care apărea *Kolokol* al lui Herzen; a doua, întocmită de eroica Vera Zasulici, a apărut tot la Geneva, în 1882. O nouă ediție daneză a apărut în *Socialdemokratisk Bibliothek*, Copenhaga, 1885; o nouă traducere franceză în *Le Socialiste*, Paris, 1886. După aceasta din urmă a fost întocmită o traducere spaniolă, care a fost publicată în 1886, la Madrid. Ar fi greu de indicat cu precizie numărul reeditărilor germane; în total au fost cel puțin douăsprezece. O traducere în limba armeană, care urma să apară acum câteva luni la Constantinopol, nu a văzut lumina tiparului deoarece, după cum mi s-a relatat, editorul nu a avut curajul să publice o carte care poartă numele lui Marx, iar traducătorul a refuzat să o prezinte drept o lucrare a lui. Am auzit și despre traduceri în alte limbi, dar nu le-am văzut. Astfel, istoria *Manifestului* oglindește în mare măsură istoria mișcării muncitorești moderne; în momentul de față, el este fără îndoială opera cea mai răspândită, cea mai internațională a întregii literaturi socialiste, un program comun, recunoscut de milioane de muncitori din Siberia și până în California.

Totuși, pe vremea când a fost redactat, nu l-am fi putut numi un manifest socialist. Socialiști erau denumiți în 1847, pe de o parte, adepții diferitelor sisteme utopice: oweniștii în Anglia, fourieriștii în Franța, care, încă pe atunci, ajunseseră și unii, și alții să fie simple secte pe cale de dispariție; pe de altă parte, șarlatani sociali de toate soiurile, care promiteau să înlăture prin felurite cârpe diferitele racile sociale, fără a primejdui în vreun fel capitalul și profitul —, în ambele cazuri era vorba de oameni care stăteau în afara mișcării muncitorești și care căutau mai curând sprijin la clasele „culte”. Acea parte a clasei muncitoare care se convinsese de insuficiența unor simple răsturnări politice și susținea necesitatea unei revoluționări totale a societății, acea parte își zicea pe atunci comunistă. Era un fel de comunism încă brut, necioplit, pur instinctiv, dar care nimerise punctul cardinal și era destul de puternic în sânul clasei muncitoare pentru a da naștere comunismului utopic — în Franța, celui al lui Cabet, în Germania, celui al lui Weitling. Astfel, în 1847 socialismul era o mișcare a stării de mijloc, comunismul — o mișcare a clasei muncitoare. Socialismul, cel puțin pe continent, era admis în saloane, comunismul tocmai dimpotrivă. Și deoarece noi eram dintru început de părere

că „eliberarea clasei muncitoare trebuie să fie opera clasei muncitoare însăși”, nu puteam sta la îndoială pe care din cele două denumiri s-o alegem. Ba mai mult încă, nici de atunci încoa nu ne-a trecut vreodată prin minte să ne decidem de ea.

Deși *Manifestul* este opera noastră a amândurora, mă simt totuși dator să precizez că ideea fundamentală, care formează miezul său, îi aparține lui Marx. Această idee constă în aceea că, în fiecare epocă istorică, modul de producție economică și de schimb preponderent și structura socială pe care o generează în mod necesar constituie baza pe care se înalță istoria politică și intelectuală a acestei epoci și prin care își găsește exclusiv explicația; că, în consecință, întreaga istorie a omenirii (de la desființarea orânduirii gentilice primitive cu proprietatea ei comună asupra pământului) a fost istoria luptelor dintre clase, a luptelor dintre clasele exploatoare și clasele exploatare, dintre clasele dominante și clasele asuprite; că istoria acestor lupte de clasă reprezintă o scară a dezvoltării care, în momentul de față, a atins o treaptă când clasa exploatată și asuprită — proletariatul — nu se poate elibera de sub jugul clasei exploatoare și dominante — al burgheziei — fără a elibera totodată și pentru totdeauna întreaga societate de orice exploatare și asuprire, de orice deosebiri de clasă și lupte de clasă.

De această idee, care, după părerea mea, este chemată să constituie în știința istoriei punctul de plecare pentru același progres pe care l-a constituit teoria lui Darwin în științele naturii, — de această idee ne apropiasem treptat amândoi, încă cu câțiva ani înainte de 1845. În ce măsură avansasem eu singur în această direcție reiese din lucrarea mea *Situația clasei muncitoare din Anglia*. Când m-am întâlnit însă din nou cu Marx la Bruxelles, în primăvara anului 1845, el elaborase deja complet această idee și mi-a expus-o în termeni aproape tot atât de clari ca cei în care am rezumat-o eu mai sus.

Din prefața noastră comună la ediția germană din 1872 citez următoarele:

„Oricât de mult s-ar fi schimbat împrejurările în ultimii douăzeci și cinci de ani, principiile generale dezvoltate în acest *Manifest* sunt, în linii generale, și astăzi încă tot atât de juste. Pe ici, pe colo ar fi câte ceva de îndreptat. Aplicarea practică a acestor principii va depinde, după cum spune *Manifestul* însuși, pretutindeni și întotdeauna de împrejurările istorice date, de aceea măsurile revoluționare propuse la sfârșitul capitolului al doilea nu sunt valabile în mod absolut. Astăzi, acest pasaj ar suna în multe privințe altfel. Față de formidabila dezvoltare a mării industriei în ultimii douăzeci și cinci de ani, cât și față de progresul realizat odată cu aceasta pe tărâmul organizării ca partid a clasei muncitoare, față de experiența practică, mai întâi a revoluției

din februarie și mai ales a Comunei din Paris, unde proletariatul a deținut pentru prima oară puterea politică timp de două luni, — programul acesta este astăzi, pe alocuri, învechit. Comuna a dovedit îndeosebi că «clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpânire mașina de stat așa cum este și să o pună în funcțiune pentru propriile sale scopuri» (vezi *Războiul civil din Franța, Adresa Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor*, în care această idee este dezvoltată mai pe larg). Apoi, este de la sine înțeles că, în prezent, critica făcută literaturii socialiste este incompletă, întrucât ea merge numai până la 1847; la fel și observațiile în legătură cu poziția comuniștilor față de diferitele partide de opoziție din diferite țări (capitolul al patrulea), deși și astăzi juste în liniile lor fundamentale, sunt totuși învechite în ceea ce privește amănuntele, pentru simplul fapt că situația politică s-a schimbat cu desăvârșire și că dezvoltarea istorică a măturat majoritatea partidelor enumerate acolo.

Manifestul este însă un document istoric pe care noi considerăm că nu mai avem dreptul să-l schimbăm.”

Traducerea de față se datorește domnului Samuel Moore, care a tradus în mare parte *Capitalul* lui Marx. Am revăzut-o împreună și eu am adăugat câteva note de subsol spre a lămurii unele aluzii de ordin istoric.

Friedrich Engels

Londra, 30 ianuarie 1888

5 Prefață la ediția germană din 1890

De când au fost scrise cele de mai sus, a devenit necesară o nouă ediție germană a *Manifestului*, iar cu *Manifestul* însuși s-au întâmplat multe care trebuie amintite aici.

O a doua traducere rusă — de Vera Zasulici — a apărut la Geneva în 1882; prefața la această traducere a fost scrisă de Marx și de mine. Din păcate, am rătăcit manuscrisul german original, așa că sunt nevoit să o retraduc din rusește, fapt de pe urma căruia prefața nu câștigă deloc. Iat-o:

„Prima ediție rusă a *Manifestului Partidului Comunist*, în traducerea lui Bakunin, a apărut pe la începutul deceniului al șaptelea în imprimeria revistei *Kolokol*. Pe vremea aceea, ediția rusă a *Manifestului* nu putea să reprezinte în ochii Occidentului

altceva decât o curiozitate literară. Astăzi, o astfel de părere n-ar mai fi cu putință.

Cât de puțin răspândită era pe atunci (decembrie 1847) mișcarea proletariatului reiese cel mai limpede din ultimul capitol al *Manifestului: Poziția comuniștilor față de diferitele partide de opoziție din diferitele țări*. În acest capitol nu sunt menționate tocmai Rusia și Statele Unite. Era pe vremea când Rusia constituia ultima mare rezervă a întregii reacțiuni europene și când Statele Unite absorbeau prin imigrări tot prisosul de brațe de muncă al proletariatului din Europa. Aceste două țări furnizau Europei materii prime și erau, în același timp, piețe de desfacere pentru produsele ei industriale. Amândouă erau deci, pe atunci, într-un fel sau altul, piloni ai ordinii existente în Europa.

Cât de mult s-au schimbat astăzi lucrurile! Tocmai emigrația europeană a permis Americii de Nord să treacă la acea uriașă dezvoltare a producției agricole, care, prin concurența ei, zdruncină din temelii atât marea cât și mica proprietate funciară din Europa. Ea a permis Statelor Unite să exploateze imensele lor resurse industriale cu o astfel de energie și pe o scară atât de mare, încât monopolul industrial de până acum al Europei apusene și, în special, al Angliei va fi în scurt timp lichidat. Aceste două împrejurări, la rândul lor, influențează în sens revoluționar asupra Americii însăși. Proprietatea funciară mică și mijlocie a fermierilor, temelia întregii orânduiri politice a Americii, este învinsă încetul cu încetul de concurența fermelor uriașe; în același timp, în regiunile industriale se dezvoltă pentru întâia oară un proletariat numeros și o concentrare fabuloasă a capitalurilor.

Și acum Rusia! În timpul revoluției din 1848–1849, nu numai monarhii europeni, ci chiar burghezii europeni au văzut în intervenția rusească singura salvare posibilă în fața primejdiei proletariatului, care tocmai începuse să se trezească. Țarul a fost proclamat capul reacțiunii europene. Astăzi el este prizonier al revoluției la Gatcina, iar Rusia constituie detașamentul de avangardă al mișcării revoluționare din Europa.

Manifestul Comunist a avut sarcina să proclame pieirea inevitabilă și iminentă a proprietății burgheze moderne. În Rusia, însă, alături de o înflorire rapidă a speculațiilor capitaliste și de proprietatea funciară burgheză abia în curs de dezvoltare, mai mult de jumătate din pământuri se află în proprietate co-

mună a țăranilor. Se pune întrebarea: poate obștea rusească, această formă în mare măsură subminată a străvechii proprietăți comune asupra pământului, să treacă nemijlocit la forma superioară, comunistă, de proprietate? Sau trebuie, dimpotrivă, să treacă mai întâi prin același proces de descompunere propriu dezvoltării istorice a Apusului?

Singurul răspuns cu putință astăzi la această întrebare este următorul: dacă revoluția rusă va deveni semnalul unei revoluții proletare în Apus, astfel ca una s-o completeze pe cealaltă, atunci actuala proprietate comună asupra pământului în Rusia va putea servi drept punct de plecare pentru o dezvoltare comunistă.

Karl Marx, Friedrich Engels

Londra, 21 ianuarie 1882”

O nouă traducere poloneză a apărut cam în același timp la Geneva: *Manifest Komunistyczny*.

Apoi a mai apărut și o nouă traducere daneză, în *Socialdemokratisk Bibliothek, Kjöbenhavn 1885*. Din păcate, ea nu este absolut completă; câteva pasaje esențiale, la care traducătorul, se vede, a întâmpinat dificultăți, au fost omise; pe alocuri mai există și alte indicii de superficialitate, cu atât mai regretabile cu cât, citind lucrarea, îți dai seama că traducătorul, lucrând cu ceva mai multă grijă, ar fi putut da o versiune excelentă.

În 1886 a apărut o nouă traducere franceză în *Le Socialiste* din Paris; e cea mai bună din cele apărute până acum.

A urmat, în același an, o versiune spaniolă, publicată mai întâi în *El Socialista* din Madrid, apoi ca broșură: *Manifiesto del Partido Comunista, por Carlos Marx y F. Engels. Madrid. Administración de El Socialista. Hernán Cortés 8*.

Cu titlu de curiozitate, voi mai aminti că, în 1887, unui editor din Constantinopol i s-a oferit spre publicare manuscrisul unei traduceri în limba armeană, dar acest om de treabă n-a avut curajul să tipărească o lucrare pe care figura numele lui Marx, fiind de părere că cel mai bun lucru ar fi dacă traducătorul s-ar da el drept autor; acesta a refuzat însă.

După ce în Anglia au fost retipărite în repetate rânduri, când una, când alta dintre traducerile americane, mai mult sau mai puțin inexacte, a apărut, în sfârșit, o traducere autentică, în 1888. Ea a fost făcută de prietenul meu Samuel Moore, iar înainte de a fi dată la tipar a fost revăzută încă o dată de

noi amândoi. Titlul ei este: *Manifesto of the Communist Party, by Karl Marx and Frederick Engels. Authorized English Translation, edited and annotated by Frederick Engels, 1888. London, William Reeves, 185 Fleet St. E.C.* Unele din adnotările acestei ediții le-am adoptat și pentru cea de față.

Manifestul a avut un destin al lui. Primit cu entuziasm la apariție (după cum dovedesc traduceri enumerate în prima prefață) de către avangarda, pe atunci încă puțin numeroasă, a socialismului științific, el a fost curând împins pe planul al doilea din cauza reacțiunii care s-a dezlănțuit odată cu înfrângerea muncitorilor din Paris în iunie 1848 și, în cele din urmă, a fost proscris „de drept”, în urma condamnării comuniștilor de la Colonia, în noiembrie 1852. Odată cu dispariția de pe arena publică a mișcării muncitorești legate de revoluția din februarie, *Manifestul* a trecut și el pe planul al doilea.

Când clasa muncitoare din Europa s-a întărit iarăși îndeajuns pentru un nou asalt împotriva puterii clasei dominante, a luat ființă Asociația Internațională a Muncitorilor. Scopul ei era să contopească într-o *singură* mare armată întreaga muncitorime combativă din Europa și America. De aceea, Asociația nu putea *să pornească* de la principiile enunțate în *Manifest*. Ea trebuia să aibă un program care să nu închidă ușa nici trade-unionurilor engleze, nici proudhoniștilor francezi, belgieni, italieni și spanioli, și nici lassalleienilor germani. Acest program — considerentele introductive ale statutelor Internaționalei — a fost întocmit de Marx cu o măiestrie recunoscută chiar și de Bakunin și de anarhiști. Marx avea deplină încredere în victoria finală a principiilor enunțate în *Manifest*, bizuindu-se exclusiv pe dezvoltarea intelectuală a clasei muncitoare, care trebuia să rezulte neapărat din acțiunea comună și din discuție. Evenimentele și peripețiile luptei împotriva capitalului, înfrângerile mai mult încă decât succesele, nu puteau să nu convingă pe luptători de insuficiența panaceelor de până atunci, deschizându-le mințile pentru o înțelegere adâncă a adevăratelor condiții ale emancipării muncitorilor. Și Marx a avut dreptate. Clasa muncitoare din 1874, în momentul dizolvării Internaționalei, era cu totul alta decât cea din 1864, în momentul înființării Internaționalei. Proudhonismul în țările latine și lassalleianismul specific în Germania erau pe cale de a pieri, ba chiar și ultraconservatoarele trade-unionuri engleze din acea vreme se apropiau din ce în ce mai mult de momentul când, în 1887, președintele congresului lor din Swansea a putut să declare în numele lor: „Socialismul continental nu ne mai înspăimântă”. Iar în 1887 socialismul continental aproape că nu mai era altceva decât teoria enunțată în *Manifest*. Și astfel, istoria *Manifestului* oglindește într-o anumită măsură istoria mișcării muncitorești moderne de la 1848 încoace. În momentul de față, el este, fără îndoială, opera cea mai răspândită, cea mai internațională din întreaga literatură socialistă; el este programul comun al multor milioane de muncitori din

toate țările — din Siberia până în California.

Totuși, în momentul apariției sale nu l-am putut numi un manifest *soci-alist*. Socialiști erau denumiți în 1847 două feluri de oameni. Pe de o parte, adepții diferitelor sisteme utopice, mai cu seamă oweniștii în Anglia și fourieriștii în Franța, care încă pe atunci ajunseseră și unii, și alții să fie simple secte pe cale de dispariție. Pe de altă parte, șarlatanii sociali de toate soiurile, care voiau să înlăture relele sociale prin diversele lor panacee și prin tot felul de cârpeli, fără a vătămă câtuși de puțin capitalul și profitul. În ambele cazuri era vorba de oameni care stăteau în afara mișcării muncitorești și care căutau mai curând sprijin la clasele „culte”. În schimb, acea parte a muncitorilor care era convinsă de insuficiența unor simple răsturnări politice și cerea o revoluționare radicală a societății, acea parte își zicea pe atunci *comunistă*. Comunismul acesta era abia schițat, pur instinctiv și adesea cam necioplit; dar el a fost destul de puternic pentru a da naștere la două sisteme de comunism utopic: în Franța — sistemul „icaric” al lui Cabet, în Germania — sistemul lui Weitling. Socialism însemna în 1847 o mișcare burgheză, comunism — o mișcare muncitorească. Socialismul, cel puțin pe continent, era admis în saloane, comunismul tocmai dimpotrivă. Și deoarece noi, încă de pe atunci, eram categoric de părere că „eliberarea muncitorilor trebuie să fie opera clasei muncitoare însăși”, nu puteam sta niciun moment la îndoială pe care din cele două denumiri s-o alegem. Nici de atunci încoace nu ne-a trecut vreodată prin minte să ne decidem de ea.

„*Proletari din toate țările, uniți-vă!*” — Puține glasuri ne-au răspuns când am lansat aceste cuvinte în lume, acum patruzeci și doi de ani, în ajunul primei revoluții pariziene în care proletariatul a pășit în arenă cu revendicări proprii. Dar la 28 septembrie 1864 proletarii din majoritatea țărilor Europei apusene s-au unit în Asociația Internațională a Muncitorilor de glorioasă amintire. Internaționala însăși a trăit, ce-i drept, numai nouă ani. Dar mărturia cea mai bună că înfrățirea pe veci a proletarilor din toate țările, pe care ea a întemeiat-o, trăiește încă și a devenit mai puternică ca oricând, este chiar ziua de azi. Căci astăzi, când scriu aceste rânduri, proletariatul din Europa și din America își trece în revistă forțele de luptă mobilizate pentru prima oară — mobilizate ca o *singură* armată, sub un *singur* steag și pentru un *singur* țel imediat: stabilirea, prin lege, a zilei normale de muncă de 8 ore, proclamată încă de Congresul de la Geneva al Internaționalei din 1866 și apoi și de Congresul muncitoresc de la Paris, în 1889. Și priverileștei zilei de azi va deschide ochii capitaliștilor și moșierilor din toate țările, arătându-le că astăzi proletarii din toate țările sunt într-adevăr uniți.

De-ar fi și Marx lângă mine să vadă toate astea cu ochii lui!

Friedrich Engels

6 Prefață la ediția poloneză din 1892

Faptul că a devenit necesară o nouă ediție poloneză a *Manifestului Comunist* constituie un prilej pentru felurite meditații.

Mai întâi e demn de reținut faptul că, în ultimul timp, *Manifestul* a devenit, oarecum, un indicator al gradului de dezvoltare al mării industrii pe continentul european. În măsura în care se dezvoltă marea industrie într-o țară, sporește și dorința muncitorilor ei de a se lămuri asupra poziției lor ca clasă muncitoare față de clasele posedante, ia amploare în rândurile lor mișcarea socialistă și *Manifestul* se cere tot mai mult. Așa că nu numai situația mișcării muncitorești, dar și gradul de dezvoltare al mării industrii în orice țară se poate stabili cu destulă exactitate după numărul de exemplare ale *Manifestului* difuzate în limba respectivă.

Prin urmare, noua ediție poloneză marchează un progres hotărât al industriei poloneze. Și nu încape îndoială că, de la ultima ediție, apărută acum zece ani, acest progres s-a împlăcut realmente. Polonia rusească, Polonia Congresului, a devenit marea regiune industrială a imperiului rus. Pe când marea industrie rusă e împrăștiată sporadic — o parte lângă golful Finic, o parte la centru (Moscova și Vladimir), altă parte la Marea Neagră și la Marea de Azov, restul risipită prin alte părți —, cea poloneză se află concentrată pe un spațiu relativ restrâns, având parte de avantajele și dezavantajele care rezultă din această concentrare. Avantajele au fost recunoscute de fabricanții ruși concurenți, atunci când au cerut taxe vamale protecționiste împotriva Poloniei, în ciuda dorinței lor aprinse de a-i transforma pe polonezi în ruși. Dezavantajele — pentru fabricanții polonezi și pentru guvernul rus — se vădesc în răspândirea rapidă a ideilor socialiste printre muncitorii polonezi și în faptul că *Manifestul* este tot mai mult cerut.

Dar dezvoltarea rapidă a industriei poloneze, care a întrecut cu mult pe cea rusă, este la rândul ei o nouă dovadă a vitalității indestructibile a poporului polonez și o nouă garanție pentru apropiata sa renaștere națională. Renașterea unei Polonii independente și puternice este însă o chestiune care nu privește numai pe polonezi, ci pe noi toți. O sinceră colaborare internațională a națiunilor europene este cu puțință numai cu condiția ca fiecare din aceste națiuni să fie pe deplin autonomă acasă la ea. Revoluția de la 1848, care, sub steagul proletar, a pus pe luptătorii proletari să îndeplinească ceea ce de fapt era treaba burgheziei, a și realizat prin executorii ei testamentari — Ludovic Bonaparte și Bismarck — independența Italiei, Germaniei, Ungariei;

dar Polonia, care de la 1792 încoace a făcut mai mult pentru revoluție decât aceste trei țări laolaltă, Polonia a fost părăsită când, în 1863, a sucombat în fața forței superioare copleșitoare a rușilor. Nobilimea nu a putut nici păstra, nici recuceri independența Poloniei; pe burghezie această chestiune o lasă, cel puțin astăzi, indiferentă. Totuși, ea este necesară pentru colaborarea armonioasă a națiunilor europene. Ea poate fi cucerită numai de tânărul proletariat polonez în ale cărui mâini va fi bine păstrată. Căci muncitorii din tot restul Europei au tot atâta nevoie de independența Poloniei ca și muncitorii polonezi înșiși.

F. Engels

Londra, 10 februarie 1892

7 Prefață la ediția italiană din 1893

Către cititorul italian

Publicarea *Manifestului Partidului Comunist* coincide, am putea spune, exact cu ziua de 18 martie 1848, cu revoluția de la Milano și Berlin, care reprezintă răscolirea a două națiuni așezate una în centrul continentului european, cealaltă în centrul țărilor mediteraneene; a două națiuni slăbite până atunci din cauza fărâmițării teritoriale și luptelor interne și care ajunseseră din această pricină sub stăpânire străină. Pe când Italia era supusă împăratului Austriei, Germania trebuia să suporte, deși nu chiar atât de direct, jugul tot atât de apăsător al țarului tuturor rușilor. Urmările lui 18 martie 1848 scăpară Italia și Germania de această rușine; dacă, din 1848 până în 1871, aceste două mari națiuni au fost reconstituite și, oarecum, redată lor înseși, lucrul acesta a fost posibil, după cum spunea Karl Marx, pentru că aceiași oameni care înăbușiseră revoluția de la 1848 au devenit, împotriva voinței lor, executorii ei testamentari.

Această revoluție a fost pretutindeni opera clasei muncitoare; clasa muncitoare a fost aceea care a înălțat baricade și și-a pus viața în joc. Numai muncitorii din Paris au avut, atunci când au răsturnat guvernul, intenția netă de a răsturna dominația burgheziei. Dar oricât ar fi fost ei de conștienți de antagonismul de neînălțurat care exista între propria lor clasă și burghezie, nici progresul economic al țării și nici dezvoltarea spirituală a maselor muncitorești franceze nu atinsese acel grad care să permită transformarea revoluționară a societății. De aceea roadele revoluției au fost culese, în cele din urmă, de clasa capitaliștilor. În celelalte țări, în Italia, în Germania, în Austria, muncitorii n-au făcut în fond altceva decât să aducă la putere burghezia. Dar în nicio țară dominația burgheziei nu e cu puțință fără independența

națională. Revoluția de la 1848 trebuia deci să aducă cu sine unitatea și independența națiunilor care până atunci fuseseră lipsite de ele: Italia, Germania, Ungaria. Polonia va urma la timpul său.

Prin urmare, deși revoluția de la 1848 nu a fost o revoluție socialistă, totuși ea i-a croit drum acesteia și i-a pregătit terenul. Prin avântul pe care regimul burghez l-a dat, în toate țările, marii industrii, acest regim a creat pretutindeni, în ultimii 45 de ani, un proletariat numeros, bine încheșat și puternic; în felul acesta el a dat viață propriilor lui gropari — pentru a ne servi de un termen al *Manifestului*. Fără restaurarea independenței și unității fiecărei națiuni nu s-ar fi putut înfăptui nici unirea internațională a proletariatului, nici colaborarea pașnică, rațională a acestor națiuni pentru atingerea unor țeluri comune. Și-ar putea cineva imagina o acțiune comună, internațională, a muncitorilor italieni, maghiari, germani, polonezi, ruși în condițiile politice ale perioadei dinainte de 1848?

Astfel, bătăliile anului 1848 nu au fost zadarnice, după cum nici cei 45 de ani care ne despart de această etapă revoluționară nu s-au scurs în zadar. Roadele încep să se coacă și tot ce doresc este ca publicarea acestei traduceri italiene să fie de bun augur pentru izbânda proletariatului italian, așa cum a fost publicarea originalului pentru revoluția internațională.

Manifestul recunoaște întru totul rolul revoluționar pe care l-a avut capitalismul în trecut. Prima națiune capitalistă a fost Italia. Sfârșitul evului mediu, feudal, și zorile erei moderne, capitaliste, sunt marcate printr-o figură grandioasă: aceea a italianului Dante, care e totodată ultimul poet al evului mediu și cel dintâi poet al erei moderne. Azi, ca și pe la 1300, o nouă eră istorică e pe cale de a se naște. Ne va dărui oare Italia un nou Dante care să vestească nașterea acestei ere noi, proletare?

Friedrich Engels
Londra, 1 februarie 1893

Capitolul 2

Manifestul Partidului Comunist

O stafie umblă prin Europa — stafia comunismului. Toate puterile bătrânei Europe s-au unit într-o sfântă hăituială împotriva acestei stafii: Papa și Țarul, Metternich și Guizot, radicali francezi și polițiști germani.

Există oare vreun partid de opoziție care să nu fi fost defăimat, ca fiind comunist, de către adversarii săi de la putere? Există oare vreun partid de opoziție care să nu fi răspuns la rândul său atât elementelor mai înaintate ale opoziției, cât și adversarilor săi reacționari, zvârlindu-le în față imputarea stigmatizantă de comunist?

Din acest fapt reies două lucruri.

Toate puterile europene recunosc de pe acum comunismul ca o putere.

A venit timpul ca comuniștii să-și expună deschis, în fața lumii întregi, concepția, scopurile, tendințele și să opună basmului despre stafia comunismului un manifest al partidului însuși.

În acest scop s-au întrunit la Londra comuniști de diferite naționalități și au redactat următorul *Manifest*, care se publică în limbile: engleză, franceză, germană, italiană, flamandă și daneză.

1 Burghezi și proletari¹

Istoria tuturor societăților de până acum² este istoria luptelor de clasă.

Omul liber și sclavul, patricianul și plebeul, nobilul și iobagul, meșterul³ și calfa, într-un cuvânt asupritorii și asupriții se aflau într-un permanent antagonism, duceau o luptă neîntreruptă, când ascunsă, când fățișă, o luptă care de fiecare dată se sfârșea printr-o prefacere revoluționară a întregii societăți, sau prin pieirea claselor aflate în luptă.

În epocile mai îndepărtate ale istoriei găsim aproape pretutindeni o împărțire completă a societății în diferite stări, o scară variată de poziții sociale. În Roma antică găsim patricieni, cavaleri, plebei, sclavi; în evul mediu: feudali, vasali, breslași, calfe, iobagi și, pe lângă aceasta, în fiecare din aceste clase găsim trepte distincte.

Societatea burgheză modernă, ridicată pe ruinele societății feudale, nu a desființat antagonismele de clasă. Ea a creat doar clase noi, condiții noi de asuprire, forme noi de luptă, în locul celor vechi.

Epoca noastră, epoca burgheziei, se deosebește însă prin faptul că a simplificat antagonismele de clasă. Societatea întreagă se scindează din ce în ce mai mult în două mari tabere dușmane, în două mari clase direct opuse una alteia: burghezia și proletariatul.

Din iobagii evului mediu proveniră târgoveții primelor orașe; din acești târgoveți se dezvoltară primele elemente ale burgheziei.

Descoperirea Americii, ocolirea Africii pe mare deschisera burgheziei în

¹ Prin burghezie se înțelege clasa capitaliștilor moderni, proprietari ai mijloacelor de producție socială, care exploatează munca salariată. Prin proletariat se înțelege clasa muncitorilor salariați moderni, care, neposedând mijloace de producție proprii, sunt nevoiți să-și vândă forța lor de muncă pentru a putea trăi. (Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.)

² Adică, mai exact, istoria transmisă prin scris. În 1847 preistoria societății, organizarea socială premergătoare oricărei istorii scrise, era încă aproape necunoscută. De atunci, Haxthausen a descoperit în Rusia proprietatea comună asupra pământului, iar Maurer a dovedit că ea a fost baza socială care a constituit punctul de plecare pentru dezvoltarea istorică a tuturor triburilor germane și cu timpul s-a descoperit că comunitățile sătești, cu posesiune în comun a pământului, au fost forma primitivă a societății, din India și până în Irlanda. În sfârșit, organizarea internă a acestei societăți comuniste primitive, în forma ei tipică, a fost scoasă la iveală de descoperirea hotărâtoare făcută de Morgan în legătură cu natura adevărată a ginții și a locului pe care-l ocupă în trib. O dată cu descompunerea acestei comunități primitive, începe scindarea societății în clase distincte și, în cele din urmă, în clase antagoniste. Am încercat să descriu acest proces de descompunere în lucrarea: „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, ediția a 2-a, Stuttgart, 1886. (Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.)

³ Meșterul breslaș este un membru cu drepturi depline al breslei, meșter în cadrul breslei, și nu starostele ei. (Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.)

ascensiune un nou câmp de acțiune. Piața indiană și chineză, colonizarea Americii, schimbul cu coloniile, înmulțirea mijloacelor de schimb și a mărfurilor în genere dădură negoțului, navigației, industriei un avânt necunoscut până atunci, făcând prin aceasta ca elementul revoluționar din societatea feudală în descompunere să se dezvolte cu rapiditate.

Modul de organizare feudal, sau corporativ, de până atunci al industriei nu mai putea satisface cererea de produse, care creștea odată cu crearea de noi piețe. Manufactura îi luă locul. Meșterii breslași fură înlăturați de către starea de mijloc industrială; diviziunea muncii între diferitele corporații dispăru, făcând loc diviziunii muncii înăuntrul fiecărui atelier.

Dar piețele se înmulțeau fără încetare, cererea creștea neconținut. Manufactura deveni și ea neîndestulătoare. Atunci aburul și mașina au revoluționat producția industrială. Industria mare modernă luă locul manufacturii: locul stării de mijloc industriale îl luă industriașii milionari, șefi ai unor întregi armate industriale, burghezii moderni.

Marea industrie a creat piața mondială, pe care a pregătit-o descoperirea Americii. Piața mondială a determinat o dezvoltare imensă a comerțului, navigației și comunicațiilor pe uscat. Această dezvoltare a influențat la rândul ei asupra extinderii industriei, și, în aceeași măsură în care se extindeau industria, comerțul, navigația, căile ferate, se dezvolta și burghezia, mărindu-și capitalurile și împingând pe planul al doilea toate clasele rămase din evul mediu.

Vedem deci că burghezia modernă este ea însăși produsul unui îndelungat proces de dezvoltare, al unui șir de revoluții în modul de producție și de schimb.

Fiecare din aceste trepte de dezvoltare a burgheziei a fost însoțită de un progres politic corespunzător. Stare asuprită sub domnia feudalilor, asociație înarmată ce se administra singură în comună⁴, ici republică municipală independentă, dincolo stare a treia, datoare să plătească biruri monarhiei⁵; apoi, pe vremea manufacturii, contrapondere împotriva nobilimii în monarhia

⁴ *Comune* se intitulau orașele din Franța chiar înainte de a fi reușit să smulgă de la stăpânii lor feudali autonomia locală și drepturile politice ca „stare a treia”. În general am citat aici Anglia ca țară tipică pentru dezvoltarea economică a burgheziei, iar pentru dezvoltarea ei politică, Franța. (Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.)

Astfel denumeau târgoveții din Italia și Franța așezările lor orășenești, după ce răscumpăraseră sau smulseseră cu forța, de la stăpânii lor feudali, primele drepturi de administrare autonomă. (Nota lui Engels la ediția germană din 1890.)

⁵ Nota EP: În ediția engleză din 1888, redactată de Engels, după cuvintele: „republică municipală independentă” sunt adăugate cuvintele: „(ca în Italia și Germania)”, iar după cuvintele: „stare a treia, datoare să plătească biruri monarhiei” sunt adăugate cuvintele: „(ca în Franța)”.

bazată pe stări sau absolută, temelie principală a marilor monarhii în genere, burghezia a cucerit, în sfârșit, de la crearea marii industrii și a pieței mondiale, puterea politică exclusivă în statul reprezentativ modern. Puterea de stat modernă nu este decât un comitet care administrează treburile obștești ale întregii clase burgheze.

Burghezia a avut în istorie un rol cât se poate de revoluționar.

Burghezia a desființat, pretutindeni unde a ajuns la putere, toate relațiile feudale, patriarhale, idilice. Ea a rupt fără milă pestrițele legături feudale care-l legau pe om de „superiorul său firesc” și nu a lăsat altă legătură între om și om decât interesul gol, decât neîndurătoarea „plată în bani peșin”. Ea a înecat fiorul sfânt al extazului pios, al entuziasmului cavaleresc, al sentimentalismului micului burghez în apa înghețată a calculului egoist. Ea a făcut din demnitatea personală o valoare de schimb și în locul nenumăratelor libertăți dobândite și chezășuite de hrisoave ea a pus unica libertate, lipsită de scrupule, a comerțului. Într-un cuvânt, ea a pus, în locul exploatării voalate de iluzii religioase și politice, exploatarea deschisă, nerușinată, directă și brutală.

Burghezia a despuiat de aureola lor toate activitățile până atunci venerabile și privite cu smerenie. Ea a transformat pe medic, jurist, preot, poet, om de știință în muncitorii ei salariați.

Burghezia a smuls vălul duios-sentimental ce acoperea relațiile familiale și le-a redus la o simplă relație bănească.

Burghezia a arătat că manifestarea brutală a forței, pe care reacțiunea o admiră atât de mult la evul mediu, și-a găsit completarea potrivită în cea mai crasă trândăvie. Abia burghezia a arătat ce este în stare să realizeze activitatea omenească. Ea a realizat opere minunate dar de cu totul altă natură decât piramidele egiptene, apeductele romane, catedralele gotice; ea a întreprins cu totul alte expediții decât migrația popoarelor și cruciadele.

Burghezia nu poate să existe fără a revoluționa neîncetat uneltele de producție, deci relațiile de producție și prin urmare toate relațiile sociale. Pentru toate clasele industriale anterioare, dimpotrivă, prima condiție de existență era menținerea neschimbată a vechiului mod de producție. Revoluționarea neîncetată a producției, zdruncinarea neîntreruptă a tuturor relațiilor sociale, veșnica nesiguranță și agitație deosebesc epoca burgheză de toate epocile anterioare. Toate relațiile întepenite, ruginite, cu cortegiul lor de reprezentări și concepții,enerate din moși-strămoși, se destramă, iar cele nou create se învechesc înainte de a avea timpul să se osifice. Tot ce e feudal și static se risipește ca fumul, tot ce e sfânt este profanat, și oamenii sunt în sfârșit siliți să privească cu luciditate poziția lor în viață, relațiile lor reciproce.

Nevoia unei desfaceri tot mai largi a produselor ei gonește burghezia pe tot întinsul globului pământesc. Ea trebuie să se cuibărească pretutindeni, să

se instaleze pretutindeni, să stabilească legături pretutindeni.

Burghezia a dat, prin exploatarea pieței mondiale, un caracter cosmopolit producției și consumației din toate țările. Spre marea mahnire a reacționarilor, ea i-a smuls industriei de sub picioare terenul național. Străvechile industrii naționale au fost distruse și continuă să fie distruse pe zi ce trece. Ele sunt înlăturate de industrii noi, a căror introducere devine o chestiune vitală pentru toate națiunile civilizate, de industrii care nu mai prelucrează materii prime indigene, ci materii prime provenind din regiunile cele mai îndepărtate și ale căror produse nu sunt consumate numai în țara proprie, ci deopotrivă în toate continentele. Locul vechilor necesități, satisfăcute prin produsele țării respective, îl iau necesități noi, pentru satisfacerea cărora e nevoie de produse ale țărilor celor mai îndepărtate și ale climaticilor celor mai variate. În locul vechii izolări locale și naționale și al satisfacerii necesităților cu produse proprii, se dezvoltă schimbul universal, interdependența universală a națiunilor. Și acest lucru e valabil atât pentru producția materială, cât și pentru cea spirituală. Produsele spirituale ale diferitelor națiuni devin bunuri comune. Unilateralitatea și mărginirea națională devin din ce în ce mai cu neputință și din numeroasele literaturi naționale și locale ia naștere o literatură universală.

Burghezia, prin rapida perfecționare a tuturor uneltelor de producție, prin comunicațiile înfinit înlesnite, antrenează în civilizație toate națiunile, până și pe cele mai barbare. Prețurile ieftine ale mărfurilor ei sunt artileria grea cu care doboară toate zidurile chinezești, cu care silește să capituleze chiar cea mai îndârjită ură a barbarilor față de străini. Ea constrânge toate națiunile să-și însușească modul de producție al burgheziei, dacă nu vor să piară; ea le silește să introducă la ele însele așa-zisa civilizație, adică să devină burgheze. Într-un cuvânt, ea își creează o lume după chipul și asemănarea ei.

Burghezia a supus satul stăpânirii orașului. Ea a creat orașe enorme, a făcut să crească considerabil populația orășenească față de cea sătească, smulgând astfel o parte însemnată a populației din idioția vieții de la țară. Tot așa cum a adus satul într-o stare de dependență față de oraș, ea a făcut dependente țările barbare și semibarbare de cele civilizate, popoarele de țărani de popoarele de burghezi, Orientul de Occident.

Burghezia suprimă din ce în ce mai mult fărâmițarea mijloacelor de producție, a proprietății și a populației. Ea a aglomerat populația, a centralizat mijloacele de producție și a concentrat proprietatea în mâini puține. Urmarea inevitabilă a acestor schimbări a fost centralizarea politică. Provinciile independente, aproape numai confederate, având interese, legi, guverne și vămi diferite, au fost înglobate într-o singură națiune, cu un singur guvern, o singură lege, un singur interes național de clasă, o singură frontieră vamală.

Burghezia a creat, în cursul dominației ei de clasă, care datează de abia

o sută de ani, mult mai multe și mai uriașe forțe de producție decât toate generațiile trecute laolaltă. Subjugarea forțelor naturii, mașinismul, aplicarea chimiei în industrie și agricultură, navigația cu aburi, căile ferate, telegraful electric, desțelenirea unor întregi continente, fluvii făcute navigabile, populații întregi ieșite ca din pământ — care dintre secolele trecute ar fi putut să bănuiască că în sânul muncii sociale dormitau astfel de forțe de producție!

Am văzut deci: mijloacele de producție și de schimb pe baza cărora s-a format burghezia au fost create în societatea feudală. Pe o anumită treaptă de dezvoltare a acestor mijloace de producție și de schimb, relațiile în care societatea feudală producea și făcea schimb, organizarea feudală a agriculturii și manufacturii, într-un cuvânt relațiile feudale de proprietate nu mai corespundeau forțelor de producție care se dezvoltaseră. Ele frâneau producția în loc s-o stimuleze. Ele se prefăcuseră în tot atâtea cătușe. Ele trebuiau sfărâmate, și au fost sfărâmate.

Locul lor l-a luat libera concurență, cu organizarea socială și politică adecvată ei, cu dominația economică și politică a clasei burgheze.

Sub ochii noștri se desfășoară o mișcare asemănătoare. Relațiile burgheze de producție și de schimb, relațiile burgheze de proprietate, societatea burgheză modernă, care a produs, ca prin farmec, mijloace de producție și de schimb atât de uriașe, seamănă cu vrăjitorul care nu mai poate stăpâni puterile întunericului pe care le-a dezlănțuit. De decenii istoria industriei și comerțului nu este altceva decât istoria răzvrătirii forțelor de producție moderne împotriva relațiilor de producție moderne, împotriva relațiilor de proprietate care sunt condițiile de existență ale burgheziei și ale dominației ei. Este de ajuns să pomenim crizele comerciale, care, prin repetarea lor periodică, pun tot mai amenințător sub semnul întrebării existența întregii societăți burgheze. În timpul crizelor comerciale este distrusă regulat o mare parte nu numai a produselor create, ci și a forțelor de producție existente. În timpul crizelor izbucnește o epidemie socială, care ar fi părut o absurditate în toate epocile anterioare, — epidemia supraproducției. Societatea se vede brusc aruncată înapoi, într-o stare de barbarie momentană, ca și cum o foamete, un război general de nimicire ar fi lipsit-o de toate mijloacele de trai; industria, comerțul par distruse. Și pentru ce? Pentru că societatea posedă prea multă civilizație, prea multe mijloace de trai, prea multă industrie, prea mult comerț. Forțele de producție de care dispune nu mai servesc la dezvoltarea civilizației burgheze și a relațiilor de proprietate burgheze; dimpotrivă, ele au devenit prea uriașe pentru aceste relații, care frânează dezvoltarea lor; și de îndată ce înving această piedică, ele provoacă perturbări în întreaga societate burgheză, periclitează existența proprietății burgheze. Relațiile burgheze au devenit prea strâmte pentru a cuprinde avuția produsă de ele. Cum învinge

burghezia crizele? Pe de o parte, prin distrugerea forțată a unei mase de forțe de producție, pe de altă parte prin cucerirea de noi piețe și prin exploatarea mai intensă a piețelor vechi. Prin ce, deci? Prin pregătirea unor crize și mai generale, și mai formidabile și prin reducerea mijloacelor de a le preveni.

Armele cu care burghezia a doborât feudalismul se îndreaptă astăzi împotriva burgheziei însăși.

Dar burghezia nu a făurit numai armele care îi aduc moartea; ea a creat și oamenii care vor mânui aceste arme, — muncitorii moderni, proletarii.

În aceeași măsură în care se dezvoltă burghezia, cu alte cuvinte capitalul, se dezvoltă și proletariatul, clasa muncitorilor moderni, care nu trăiesc decât atâta vreme cât găsesc de lucru și care găsesc de lucru numai atâta vreme cât munca lor sporește capitalul. Acești muncitori, care sunt siliți să se vândă cu bucata, sunt o marfă ca oricare alt articol din comerț și prin urmare sunt supuși deopotrivă tuturor vicisitudinilor concurenței, tuturor oscilațiilor pieței.

Munca proletarilor a pierdut, prin extinderea mașinismului și prin diviziunea muncii, orice caracter de sine stătător, și, odată cu aceasta, orice atracție pentru muncitor. Acesta devine o simplă anexă a mașinii, anexă de la care se pretinde numai operația cea mai simplă, cea mai monotună, cea mai lesne de învățat. De aceea cheltuielile pe care muncitorul le pricinuieste se mărginesc aproape numai la mijloacele de trai necesare pentru întreținerea sa și pentru reproducerea speciei sale. Pretul unei mărfi, deci și al muncii⁶, este însă egal cu cheltuielile ei de producție. De aceea, în măsura în care munca devine mai nesuferită, scade și salariul. Mai mult încă, în aceeași măsură în care se înmulțesc mașinile și crește diviziunea muncii, crește și cantitatea de muncă, fie prin înmulțirea orelor de muncă, fie prin intensificarea muncii cerute într-un timp anumit, prin accelerarea mersului mașinilor etc.

Industria modernă a transformat micul atelier al meșterului patriarhal în marea fabrică a capitalistului industrial. Mase de muncitori îngrămădite în fabrică sunt organizate militarăște. În calitate de simpli soldați industriali, ei sunt supuși supravegherii unei ierarhii întregi de subofițeri și ofițeri. Ei nu sunt numai robi ai clasei burgheze, ai statului burghez, ci sunt, zi cu zi și ceas cu ceas, robiți de mașină, de supraveghetori și, mai ales, de fiecare burghez fabricant în parte. Și cu cât acest despotism proclamă mai fățiș câștigul ca scop final, cu atât este mai meschin, mai dușmănos, mai aprig.

Cu cât munca manuală cere mai puțină îndemânare și mai puțină cheltu-

⁶ În lucrările de mai târziu Marx și Engels au folosit în locul noțiunilor „valoarea muncii” și „prețul muncii” noțiuni mai precise, introduse de Marx, și anume: „valoarea forței de muncă” și „prețul forței de muncă”.

ială de forță, adică cu cât se dezvoltă mai mult industria modernă, cu atât munca bărbaților este înlocuită pe scară mai mare cu aceea a femeilor și a copiilor. Deosebirea de sex și vârstă își pierde valabilitatea socială când e vorba de clasa muncitoare. Nu mai există decât instrumente de muncă, care pricinuesc cheltuieli diferite, după vârstă și sex.

Când exploatarea muncitorului de către fabricant este în acea măsură împlinită încât muncitorul să-și primească salariul în bani peșin, năvălesc asupra lui celelalte părți ale burgheziei — proprietarul, băcanul, cămătarul etc.

Păturile inferioare ale stării de mijloc: micii industriași, micii negustori și rentieri, meseriași și țărani, toate aceste clase îngroapă rândurile proletariului, parte din cauză că micul lor capital, fiind insuficient pentru mari întreprinderi industriale, este înfrânt de concurența capitaliștilor mai mari, parte din cauză că îndemânarea lor profesională nu mai are aceeași valoare ca urmare a noilor metode de producție. Astfel proletariatul se recrutează din toate clasele populației.

Proletariatul trece prin diferite trepte de dezvoltare. Lupta sa împotriva burgheziei începe odată cu existența sa.

La început luptă muncitori răzleți, apoi muncitorii unei fabrici, pe urmă muncitorii unei ramuri de muncă dintr-o localitate împotriva burghezului care-i exploatează direct. Ei își îndreaptă atacurile nu numai împotriva relațiilor burgheze de producție, ci împotriva uneltelor de producție însele; ei distrug mărfurile străine, care le fac concurență, sfărâmă mașinile, dau foc fabricilor, caută să recucerească poziția pierdută a muncitorului medieval.

Pe treapta aceasta muncitorii formează o masă împrăștiată pe tot întinsul țării și fărâmițată de concurență. Coeziunea maselor de muncitori nu este încă rezultatul propriei lor uniri, ci rezultatul unirii burgheziei, care, pentru a-și atinge scopurile sale politice, trebuie, și mai poate deocamdată, să pună în mișcare întreg proletariatul. Pe această treaptă, așadar, proletarii nu combat încă pe dușmanii lor, ci pe dușmanii dușmanilor lor, ei combat rămășițele monarhiei absolute, pe moșieri, burghezia neindustrială, mica burghezie. Toată mișcarea istorică este astfel concentrată în mâinile burgheziei; orice victorie cucerită în acest chip este o victorie a burgheziei.

Dar, odată cu dezvoltarea industriei, proletariatul crește nu numai ca număr; el este concentrat în mase tot mai mari, forța lui sporește, și el simte tot mai mult acest urcuș. Interesele, condițiile de existență înăuntrul proletariului se nivelează tot mai mult, căci mașina șterge din ce în ce mai mult deosebirea dintre diferitele munci și reduce salariul aproape pretutindeni la un nivel deopotrivă de scăzut. Concurența crescândă a burghezilor între ei și crizele comerciale ce izvorăsc de aici fac ca salariul muncitorilor să fie tot

mai nestabil; perfecționarea neîncetată și într-un ritm tot mai accelerat a mașinilor face ca condițiile de viață ale proletarilor să devină tot mai nesigure; ciocnirile individuale dintre muncitor și burghez iau tot mai mult caracterul unor ciocniri între două clase. Muncitorii încep prin a forma coaliții⁷ împotriva burghezilor; ei se unesc ca să-și apere salariul. Ei înființază chiar asociații cu caracter permanent pentru a se pregăti în vederea eventualelor răzvrățiri. Pe alocuri lupta izbucnește sub formă de insurecții.

Din timp în timp înving muncitorii, dar numai în mod trecător. Adevăratul rezultat al luptelor lor nu este succesul imediat, ci unirea mereu crescândă a muncitorilor. Această unire este înlesnită prin mijloacele de comunicație tot mai numeroase, create de marea industrie, care stabilesc legături între muncitorii din diferite localități. Această legătură e suficientă pentru ca numeroasele lupte locale, care au pretutindeni același caracter, să fie centralizate într-o luptă națională, într-o luptă de clasă. Orice luptă de clasă este însă o luptă politică. Iar unirea, pentru înfăptuirea căreia cetățenii din evul mediu, cu drumurile lor vicinale, au avut nevoie de veacuri, este realizată de proletarii moderni, datorită drumului de fier, în câțiva ani.

Această organizare a proletarilor ca clasă și, prin aceasta, ca partid politic, este sfârșită din nou în fiecare moment de concurența dintre muncitorii înșiși. Ea renaște însă tot mai viguroasă, tot mai încheată, mai puternică. Folosind dezbinările din sânul burgheziei, ea îi smulge acesteia, sub formă de legi, recunoașterea unora din interesele muncitorești. De exemplu, legea cu privire la ziua de muncă de zece ore în Anglia.

În genere ciocnirile din sânul vechii societăți grăbesc în multe privințe dezvoltarea proletariatului. Burghezia se găsește într-o luptă neîncetată: la început împotriva aristocrației; mai târziu împotriva acelor părți ale burgheziei însăși ale căror interese intră în contradicție cu progresul industriei; întotdeauna împotriva burgheziei tuturor țărilor străine. În toate aceste lupte ea se vede silită să facă apel la proletariat, să recurgă la ajutorul lui și să-l atragă astfel în mișcarea politică. Ea însăși înarmează, așadar, proletariatul cu propriile ei elemente de cultură⁸, adică cu arme împotriva ei însăși.

Apoi, după cum am văzut, prin progresul industriei, părți întregi din clasa dominantă sunt aruncate în rândurile proletariatului sau cel puțin sunt amenințate condițiile lor de existență. Și acestea aduc proletariatului numeroase elemente de cultură.

⁷ Nota EP: În ediția engleză din 1888, după cuvântul: „coaliții” sunt adăugate cuvintele: „(sindicate profesionale)”.

⁸ Nota EP: În ediția engleză din 1888, în loc de: „propriile ei elemente de cultură” — „propriile ei elemente de cultură politică și generală”.

În sfârșit, atunci când lupta de clasă se apropie de deznodământ, procesul de descompunere al clasei dominante, al întregii societăți vechi capătă un caracter atât de acut, atât de ascuțit, încât o mică parte din clasa dominantă se desprinde de ea și se alătură clasei revoluționare, clasei căreia îi aparține viitorul. Tot astfel cum odinioară o parte din nobilime a trecut în lagărul burgheziei, acum o parte din burghezie trece în lagărul proletariatului, și anume o parte din ideologii burghezi care s-au ridicat până la înțelegerea teoretică a întregii mișcări istorice.

Dintre toate clasele care se contrapun în zilele noastre burgheziei, singur proletariatul este o clasă cu adevărat revoluționară. Celelalte clase decad și pier odată cu dezvoltarea mării industrii; proletariatul, dimpotrivă, este propriul ei produs.

Păturile de mijloc: micul industriaș, micul negustor, meșteșugarul, țăranul, toți luptă împotriva burgheziei pentru a salva de la pieire existența lor ca pături de mijloc. Așadar, ele nu sunt revoluționare, ci conservatoare. Mai mult încă, ele sunt reacționare, deoarece încearcă să întoarcă înapoi roata istoriei. Iar dacă acționează în chip revoluționar, o fac în vederea trecerii lor apropiate în rândurile proletariatului, nu-și apără interesele actuale, ci interesele lor viitoare, și părăsesc propriul lor punct de vedere ca să și-l însușească pe acela al proletariatului.

Lumpenproletariatul, acest putregai pasiv al păturilor celor mai de jos ale vechii societăți, este târât pe alocuri în viitoarea mișcare de către o revoluție proletară; din cauza ansamblului condițiilor sale de existență, el va inclina însă mai curând să se lase cumpărat pentru uneltiri reacționare.

Condițiile de viață ale vechii societăți sunt deja distruse în condițiile de viață ale proletariatului. Proletarul este lipsit de proprietate; relațiile sale cu nevasta și cu copiii nu mai au nimic comun cu relațiile burgheze de familie; munca industrială modernă, subjugarea modernă de către capital, aceeași în Anglia ca în Franța, în America ca în Germania, l-au despuiat de orice caracter național. Legile, morala, religia sunt pentru dânsul tot atâtea prejudecăți burgheze, în spatele cărora se ascund tot atâtea interese burgheze.

Toate clasele din trecut care cucereau puterea căutau să-și asigure poziția dobândită supunând întreaga societate condițiilor care stăteau la baza modului lor de însușire. Proletarii nu pot să cucerească forțele de producție sociale decât desființând propriul lor mod de însușire de până acum și, prin aceasta, întregul mod de însușire de până acum. Proletarii n-au nimic propriu de ocrotit; ei au de nimicit tot ce până acum ocrotea și asigura proprietatea privată.

Toate mișcările de până acum au fost mișcări ale unor minorități sau în interesul unor minorități. Mișcarea proletară este mișcarea independentă a

imensei majorități, în interesul imensei majorități. Proletariatul, pătura cea mai de jos a societății actuale, nu se poate ridica și elibera fără să arunce în aer întreaga suprastructură a păturilor care alcătuiesc societatea oficială.

Chiar dacă nu prin conținut, totuși prin formă, lupta proletariatului împotriva burgheziei este mai întâi o luptă națională. Proletariatul din fiecare țară trebuie să termine, firește, în primul rând cu propria sa burghezie.

Descriind fazele cele mai generale ale dezvoltării proletariatului, am urmărit războiul civil, mai mult sau mai puțin latent, dinăuntrul societății actuale, până la punctul când acesta izbucnește într-o revoluție deschisă și când, răsturnând prin violență burghezia, proletariatul își întemeiază dominația sa.

Toate societățile de până acum s-au bazat, după cum am văzut, pe antagonismul dintre clasele asupritoare și clasele asuprite. Dar pentru ca o clasă să poată fi asuprită, trebuie să i se asigure condițiile în care să-și poată târî cel puțin existența de rob. Iobagul a început să se ridice în perioada iobăgiei la starea de membru al comunei, după cum micul burghez a început să se ridice la starea de burghez sub jugul absolutismului feudal. Muncitorul modern, dimpotrivă, în loc să se ridice odată cu progresul industriei, decade tot mai adânc sub condițiile proprii sale clase. Muncitorul devine pauper și pauperismul se dezvoltă chiar mai repede decât populația și bogăția. Din aceasta reiese limpede că burghezia nu este în stare să rămână mai departe clasa dominantă în societate și să impună societății, ca lege regulatoare, condițiile de viață ale proprii ei clase. Ea este incapabilă să domine, fiindcă este incapabilă să asigure sclavului ei existență, chiar în limitele sclaviei lui, fiindcă este silită să-l lase să decadă într-o situație în care ea trebuie să-l hrănească, în loc să fie hrănită de dânsul. Societatea nu mai poate trăi sub dominația burgheziei, adică existența burgheziei nu mai este compatibilă cu societatea.

Condiția esențială pentru existența și dominația clasei burgheze este acumularea bogăției în mâinile unor particulari, formarea și sporirea capitalului; condiția existenței capitalului este munca salariată. Munca salariată se întemeiază exclusiv pe concurența muncitorilor între ei. Progresul industriei, al cărui purtător involuntar și pasiv este burghezia, înlocuiește izolarea muncitorilor, izvorâtă din concurență, cu unirea lor revoluționară prin asociație. Cu dezvoltarea marii industrii, burgheziei îi fuge, așadar, de sub picioare însăși baza pe care ea produce și-și însușește produsele. Ea produce, înainte de toate, pe proprii ei gopari. Pieirea ei și victoria proletariatului sunt deopotrivă de inevitabile.

2 Proletari și comuniști

Care este în genere raportul dintre comuniști și proletari? Comuniștii nu sunt un partid deosebit, opus celorlalte partide muncitorești.

Ei nu au interese deosebite de interesele întregului proletariat.

Ei nu proclamă principii deosebite⁹ după care să vrea să modeleze mișcarea proletară.

Comuniștii se deosebesc de celelalte partide proletare numai prin aceea că, pe de o parte, în lupta proletarilor de diferite națiuni ei scot în evidență și susțin interesele comune, independente de naționalitate, ale întregului proletariat; pe de altă parte, prin aceea că, pe diferitele trepte de dezvoltare ale luptei dintre proletariat și burghezie, ei reprezintă întotdeauna interesele mișcării în totalitatea ei.

Comuniștii sunt, așadar, din punct de vedere practic, partea cea mai hotărâtă a partidelor muncitorești din toate țările, partea care împinge mereu înainte¹⁰; din punct de vedere teoretic, față de restul masei proletariatului ei au superioritatea de a înțelege limpede condițiile, mersul și rezultatele generale ale mișcării proletare.

Scopul imediat al comuniștilor este același ca și al tuturor celorlalte partide proletare: constituirea proletariatului ca clasă, răsturnarea dominației burgheziei, cucerirea puterii politice de către proletariat.

Tezele teoretice ale comuniștilor nu se bazează nicidecum pe idei, pe principii inventate sau descoperite de cutare sau cutare reformator al lumii.

Ele nu sunt decât expresia generală a condițiilor efective ale luptei de clasă existente, ale mișcării istorice care se desfășoară sub ochii noștri. Desființarea relațiilor de proprietate existente până acum nu este o caracteristică a comunismului.

Toate relațiile de proprietate au fost supuse unei neconținute schimbări istorice, unei permanente transformări istorice.

Revoluția franceză, de pildă, a desființat proprietatea feudală în folosul celei burgheze.

Ceea ce caracterizează comunismul nu este desființarea proprietății în general, ci desființarea proprietății burgheze.

Proprietatea privată burgheză modernă însă este ultima și cea mai desăvârșită expresie a producției și însușirii produselor, întemeiate pe antagonisme

⁹ Nota EP: În ediția engleză din 1888, în loc de: „deosebite” — „sectariste”.

¹⁰ Nota EP: În ediția engleză din 1888, în loc de: „care împinge mereu înainte” — „cea mai înaintată”.

de clasă, pe exploatarea unora de către ceilalți¹¹.

În acest sens comuniștii pot rezuma teoria lor în formula: desființarea proprietății private.

Ni s-a imputat nouă, comuniștilor, că am voi să desființăm proprietatea dobândită personal, prin muncă proprie, proprietate care ar alcătui temelia oricărei libertăți, activități și independențe personale.

Proprietate dobândită prin muncă, agonisită, câștigată personal! Vorbiți oare de proprietatea micului burghez, a micului producător rural, premergătoare celei burgheze? Nu e nevoie să o desființăm noi: dezvoltarea industriei a desființat-o și o desființează zilnic.

Sau poate vorbiți de proprietatea privată burgheză modernă?

Dar munca salariată, munca proletarului, îi creează oare acestuia vreo proprietate? Nicidecum. Ea creează capitalul, adică proprietatea care exploatează munca salariată, care nu poate spori decât cu condiția de a produce muncă salariată nouă, pentru a o exploata din nou. În forma sa actuală, proprietatea se mișcă în cadrul antagonismului dintre capital și munca salariată. Să privim ambele laturi ale acestui antagonism.

A fi capitalist înseamnă a ocupa în producție nu numai o poziție pur personală, ci și o poziție socială. Capitalul este un produs colectiv și nu poate fi pus în mișcare decât prin activitatea comună a numeroși membri ai societății, ba, în ultimă instanță, numai prin activitatea comună a tuturor membrilor societății.

Capitalul nu este deci o forță personală, ci o forță socială.

Așadar, atunci când capitalul este transformat în proprietate colectivă, aparținând tuturor membrilor societății, aceasta nu înseamnă transformarea unei proprietăți personale în proprietate socială. Ceea ce se transformă este numai caracterul social al proprietății. Ea își pierde caracterul ei de clasă.

Să trecem la munca salariată.

Prețul mijlociu al muncii salariate este minimul de salariu, adică totalul mijloacelor de trai necesare pentru a menține pe muncitor în viață ca muncitor. Deci ceea ce muncitorul salariat își însușește prin activitatea sa îi ajunge numai pentru a-și reproduce viața ca atare. Noi nu vrem nicidecum să desființăm această însușire personală a produselor muncii, menită să reproducă nemijlocit viața, o însușire care nu aduce niciun excedent ce ar putea da putere asupra muncii străine. Noi vrem să desființăm numai caracterul mârșav al acestei însușiri, în cadrul căreia muncitorul trăiește numai pentru a spori capitalul, trăiește numai în măsura în care o cer interesele clasei dominate.

¹¹ Nota EP: În ediția engleză din 1888, în loc de: „exploatarea unora de către ceilalți” — „exploatarea majorității de către minoritate”.

În societatea burgheză, munca vie nu este decât un mijloc pentru a spori munca acumulată. În societatea comunistă, munca acumulată nu este decât un mijloc pentru a lărgi, a îmbogăți, a înlesni procesul de viață al muncitorilor.

În societatea burgheză, trecutul domină deci prezentul; în societatea comunistă, prezentul domină trecutul. În societatea burgheză, capitalul este independent și personal, pe când individul care muncește este dependent și impersonal.

Și desființarea acestor relații este considerată de burghezie o suprimare a individualității și a libertății! Și cu drept cuvânt. Este vorba într-adevăr de suprimarea individualității burgheze, a independenței burgheze și a libertății burgheze.

Prin libertate se înțelege, în cadrul relațiilor de producție burgheze de astăzi, libertatea comerțului, libertatea de cumpărare și de vânzare.

Dacă dispăre însă negoțul, atunci dispăre și negoțul liber. Vorbăria despre negoțul liber, ca și toate celelalte tirade ale burgheziei noastre despre libertate au, în genere, un înțeles numai în opoziție cu negoțul încătușat, cu târgovețul oprimat din evul mediu, și nu când e vorba de desființarea de către comunism a negoțului, a relațiilor de producție burgheze și a burgheziei însăși.

Vă îngroziți că vrem să desființăm proprietatea privată. Dar în societatea voastră actuală proprietatea privată este desființată pentru nouă zecimi din membrii societății; ea există tocmai datorită faptului că nu există pentru nouă zecimi. Ne imputați deci că vrem să desființăm o proprietate care presupune ca o condiție necesară ca imensa majoritate a societății să fie lipsită de proprietate.

Cu alte cuvinte, ne imputați că vrem desființarea proprietății voastre. Într-adevăr, vrem acest lucru.

Din momentul în care munca nu mai poate fi transformată în capital, bani, rentă funciară — într-un cuvânt într-o putere socială ce poate fi monopolizată, adică din momentul în care proprietatea personală nu mai poate deveni proprietate burgheză —, din acest moment, declarați voi, personalitatea este suprimată.

Recunoașteți, prin urmare, că, atunci când vorbiți de personalitate, aveți în fața ochilor doar pe burghez, adică pe proprietarul burghez. Această personalitate trebuie, într-adevăr, suprimată.

Comunismul nu ia nimănui puțința de a-și însuși produse sociale, el ia doar puțința ca prin această însușire să fie aservită munca altuia.

S-a obiectat că prin desființarea proprietății private va înceta orice activitate și că o lene generală va cuprinde lumea.

Dacă ar fi așa, societatea burgheză ar fi trebuit de mult să piară din cauza trândăviei, căci în această societate cei care lucrează nu agonisesc, iar cei care

agonisesc nu lucrează. Toate aceste temeri se reduc la tautologia că nu va mai exista muncă salariată odată ce nu va mai exista capital.

Toate obiecțiile îndreptate împotriva modului comunist de însușire și de producție a produselor materiale au fost extinse și asupra însușirii și producției produselor spirituale. După cum pentru burghez desființarea proprietății de clasă înseamnă desființarea producției însăși, tot astfel pentru dânsul dispariția culturii de clasă este identificată cu dispariția culturii în general.

Cultura, a cărei pierdere o deplânge burghezul, nu înseamnă pentru imensa majoritate decât transformarea omului într-o anexă a mașinii.

Dar nu polemizați cu noi, apreciind desființarea proprietății burgheze prin prisma concepțiilor voastre burgheze despre libertate, cultură, drept etc. Înșiși ideile voastre sunt produse ale relațiilor burgheze de producție și de proprietate, după cum și dreptul vostru nu este decât voința clasei voastre ridicată la rangul de lege, o voință al cărei conținut este determinat de condițiile materiale de viață ale clasei voastre.

Concepția interesată care vă face să transformați relațiile voastre de producție și de proprietate, din relații istorice, trecătoare în cursul procesului de dezvoltare a producției, în legi eterne ale naturii și ale rațiunii este comună tuturor claselor dominante dispărute. Ceea ce pricepeți când e vorba de proprietatea antică, ceea ce pricepeți când e vorba de proprietatea feudală, nu mai îndrăzniți să pricepeți când e vorba de proprietatea burgheză.

Desființarea familiei! Până și cei mai radicali se indignează în fața acestei infame intenții a comuniștilor.

Pe ce se întemeiază familia de astăzi, familia burgheză? Pe capital, pe câștigul privat. În forma sa deplin dezvoltată ea există numai pentru burghezie; ea își găsește însă completarea în lipsa de familie impusă proletarilor și în prostituția publică.

Familia burghezului dispare, firește, odată cu dispariția acestei completări a ei, iar ambele dispar odată cu dispariția capitalului.

Ne imputați că vrem să desființăm exploatarea copiilor de către părinții lor? Recunoaștem această crimă.

Dar, spuneți voi, noi desființăm cele mai gingașe legături, înlocuind educația pe care o dă familia cu cea socială.

Oare educația voastră nu este și ea determinată de societate? Nu este ea determinată de relațiile sociale în cadrul cărora educați, de amestecul mai mult sau mai puțin direct al societății prin mijlocirea școlii etc.? Comuniștii n-au inventat influența societății asupra educației; ei îi schimbă doar caracterul, smulgând educația de sub influența clasei dominante.

Frazeologia burgheză despre familie și educație, despre legătura intimă dintre părinți și copii devine cu atât mai dezgustătoare cu cât pentru proletari,

ca urmare a dezvoltării marii industrii, legăturile de familie se destramă, iar copiii sunt transformați în simple articole de negoț și unelte de muncă.

Dar voi, comuniștii, vreți să introduceți comunizarea femeilor — ne strigă în cor întreaga burghezie.

Burghezul vede în soția lui o simplă unealtă de producție. El aude că uneltele de producție urmează să fie exploatate în comun și nu poate, firește, decât să-și închipuie că soarta comunizării va lovi și pe femei.

El nici nu bănuiește că este vorba tocmai de a desființa această poziție a femeii de simplă unealtă de producție.

De altfel, nimic nu este mai ridicol decât indignarea ultra-morală a burghezilor noștri în fața pretensei comunizări oficiale a femeii de către comuniști. Comuniștii nu au nevoie să introducă comunizarea femeii; ea a existat aproape întotdeauna.

Burghezii noștri, care nu se mulțumesc că au la dispoziție femeile și ficele proletarilor lor, fără să mai vorbim de prostituția oficială, își fac o plăcere din a-și seduce reciproc soțiile.

În realitate căsătoria burgheză este comunizarea femeii măritate. Comuniștilor li s-ar putea imputa cel mult că, în locul comunizării fățarnice, ascunse, ar voi să introducă comunizarea oficială și pe față a femeii. De altfel se înțelege de la sine că prin desființarea actualelor relații de producție va dispărea și comunizarea femeii, izvorâtă din ele, adică prostituția oficială și neoficială.

Comuniștilor li s-a mai imputat că ar voi să desființeze patria, naționalitatea.

Muncitorii nu au patrie. Lor nu li se poate lua ceva ce nu au. Dar deoarece proletariatul trebuie să cucerească mai întâi puterea politică, să se ridice la rangul de clasă națională¹², să se constituie el însuși ca națiune, el însuși mai este încă național, deși nicidecum în înțelesul burghez.

Demarcațiile naționale și antagonismele dintre popoare dispar din ce în ce mai mult odată cu dezvoltarea burgheziei, odată cu libertatea comerțului, cu piața mondială, cu uniformitatea producției industriale și cu condițiile de viață ce-i corespund.

Domnia proletariatului le va face să dispară și mai mult încă. Acțiunea unită, cel puțin a țărilor civilizate, este una din primele condiții ale dezrobirii lui.

În măsură în care va fi desființată exploatarea unui individ de către celălalt, va fi desființată și exploatarea unei națiuni de către alta.

¹² Nota EP: În ediția engleză din 1888, în loc de: „să se ridice la rangul de clasă națională” — „să se ridice la rangul de clasă conducătoare a națiunii”.

Odată cu dispariția antagonismului dintre clase în sânul națiunii, va dispărea și dușmănia dintre națiuni.

Înviniurile aduse comunismului din punct de vedere religios, filozofic și în general din punct de vedere ideologic nu merită o discuție mai amănunțită.

Este oare nevoie de o perspicacitate deosebită pentru a înțelege că, atunci când se schimbă condițiile de viață ale oamenilor, relațiile lor sociale, existența lor socială, se schimbă și reprezentările, concepțiile și noțiunile lor, într-un cuvânt și conștiința lor?

Ce altceva ne arată istoria ideilor decât că producția intelectuală se transformă odată cu cea materială? Ideile dominante ale unei epoci au fost întotdeauna numai ideile clasei dominante.

Se vorbește despre idei care revoluționează o întreagă societate; prin aceasta se exprimă numai faptul că în sânul vechii societăți s-au format elementele unei societăți noi, că descompunerea ideilor vechi merge mână în mână cu descompunerea vechilor condiții de viață.

În timpul decadenței lumii antice, religiile vechi fură învinse de religia creștină. Când în secolul al XVIII-lea ideile iluminismului înviniură ideile creștine, societatea feudală clădea ultima ei luptă cu burghezia, pe atunci revoluționară. Ideile de libertate a conștiinței și a religiei nu exprimau decât domnia liberei concurențe pe târâmul conștiinței.

„Dar” — se va spune „ideile religioase, morale, filozofice, politice, juridice etc. s-au modificat ce-i drept în cursul dezvoltării istorice. Însă religia, morala, filozofia, politica, dreptul s-au menținut întotdeauna în ciuda acestor schimbări.

În afară de aceasta, mai există adevăruri eterne, ca: libertate, dreptate etc., care sunt comune tuturor stărilor sociale. Comunismul desființează însă adevărurile eterne, desființează religia, morala, în loc să le dea o formă nouă, el contrazice așadar toată dezvoltarea istorică de până acum”.

La ce se reduce această înviniure? Istoria tuturor societăților de până acum s-a desfășurat în antagonisme de clasă, care, în diferitele epoci, au luat forme diferite.

Dar, indiferent de forma pe care au luat-o aceste antagonisme, exploatarea unei părți a societății de către cealaltă constituie un fapt comun tuturor veacurilor trecute. Nu e deci de mirare că conștiința socială a tuturor veacurilor, oricât de diferită și variată, se mișcă în cadrul anumitor forme comune, forme de conștiință care vor dispărea cu desăvârșire numai odată cu dispariția totală a antagonismului de clasă.

Revoluția comunistă înseamnă ruptura cea mai radicală cu relațiile de proprietate moștenite din trecut; nu e deci de mirare că în cursul dezvoltării ei se produce ruptura cea mai radicală cu ideile tradiționale.

Dar să lăsăm obiecțiile ridicate de burghezie împotriva comunismului.

După cum am văzut mai sus, primul pas în revoluția muncitorească este ridicarea proletariatului la rangul de clasă dominantă, este cucerirea democrației.

Proletariatul va folosi dominația lui politică pentru a smulge burgheziei, pas cu pas, întreg capitalul, pentru a centraliza toate uneltele de producție în mâinile statului, adică în mâinile proletariatului organizat ca clasă dominantă, și pentru a mări, cât se poate de repede, masa forțelor de producție.

La început acest lucru nu se poate face, firește, decât printr-o încălcare despotică a dreptului de proprietate și a relațiilor de producție burgheze, adică prin măsuri care, din punct de vedere economic, apar neîndestulătoare și șubrede, dar care se depășesc singure¹³ în decursul mișcării și care sunt inevitabile ca mijloc pentru revoluționarea întregului mod de producție.

Aceste măsuri vor fi, se-nțelege, diferite în diferitele țări. În țările cele mai înaintate va fi totuși posibilă aproape pretutindeni aplicarea următoarelor măsuri:

1. Exproprierea proprietății funciare și întrebuințarea rentei funciare pentru acoperirea cheltuielilor de stat.
2. Impozit cu puternic caracter progresiv.
3. Desființarea dreptului de moștenire.
4. Confiscarea proprietății tuturor emigranților și rebelilor.
5. Centralizarea creditului în mâinile statului cu ajutorul unei bănci naționale cu capital de stat și cu monopol exclusiv.
6. Centralizarea tuturor mijloacelor de transport în mâinile statului.
7. Sporirea numărului fabricilor de stat, a uneltelor de producție, desțelenirea și ameliorarea pământurilor după un plan general.
8. Egală obligativitate a muncii pentru toți, organizarea de armate industriale, îndeosebi pentru agricultură.
9. Îmbinarea muncii agricole cu cea industrială, măsuri având ca scop înlăturarea treptată a opoziției¹⁴ dintre sat și oraș.

¹³ Nota EP: În ediția engleză din 1888, după cuvintele: „se depășesc singure” este adăugată următoarea frază: „fac necesare alte atacuri împotriva vechii ordinii sociale”.

¹⁴ Nota EP: În ediția din 1848: „opoziția dintre sat și oraș”. În ediția din 1872 și în edițiile germane următoare, în loc de: „opoziție” — „deosebire”. În ediția engleză din 1888, în loc de: „măsuri având ca scop înlăturarea treptată a deosebirii dintre sat și oraș”

- 10.** Învățăământ public gratuit pentru toți copiii. Interzicerea muncii în fabrici a copiilor, sub actuala ei formă. Îmbinarea educației cu producția materială etc. etc.

Când, în cursul dezvoltării, vor fi dispărut deosebirile de clasă și întreaga producție va fi fost concentrată în mâinile indivizilor asociați, atunci puterea publică își va pierde caracterul ei politic. În sensul propriu al cuvântului, puterea politică este puterea organizată a unei clase pentru asuprirea alteia. Dacă proletariatul, în lupta sa împotriva burgheziei, se unește în mod necesar ca clasă, dacă, prin revoluție, devine clasă dominantă și, ca clasă dominantă, desființează vechile relații de producție făcând uz de forță, atunci el desființează odată cu aceste relații de producție, și condițiile de existență ale antagonismului de clasă, ale claselor în genere, și, prin aceasta, propria sa dominație de clasă.

Locul vechii societăți burgheze, cu clasele și antagonismele ei de clasă, îl ia o asociație în cadrul căreia dezvoltarea liberă a fiecăruia este condiția pentru dezvoltarea liberă a tuturor.

3 Literatura socialistă și comunistă

3.1 Socialismul reacționar

3.1.1 Socialismul feudal

Aristocrația franceză și cea engleză erau chemate, prin poziția lor istorică, să scrie pamflete împotriva societății moderne burgheze. În revoluția franceză din iulie 1830 și în mișcarea engleză pentru reformă, ea fusese din nou învinsă de parvenitul detestat. De o luptă politică serioasă nici nu mai putea fi vorba. Aristocrației nu-i rămânea decât lupta literară. Dar chiar și în domeniul literaturii vechea frazeologie de pe timpul restaurației¹⁵ devenise imposibilă.

Pentru a-și câștiga simpatii, aristocrația trebuia să-și dea aerul că face abstracție de interesele ei și că-și formulează actul de acuzare împotriva burgheziei numai în interesul clasei muncitoare exploatate. Ea își procura astfel o satisfacție în a cânta cuplete satirice la adresa noului ei stăpân și în a-i șopti la ureche proroci mai mult sau mai puțin sinistre.

— „înlăturarea treptată a deosebirii dintre sat și oraș prin repartizarea mai uniformă a populației în întreaga țară”.

¹⁵ Nu este vorba de restaurația engleză din anii 1660–1689, ci de restaurația franceză din anii 1814–1830. (Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.)

În felul acesta a luat naștere socialismul feudal, amestec de tânguială și de batjocură, de ecou al trecutului și de amenințare a viitorului, care nimerea uneori burghezia drept în inimă prin critica sa amară, spirituală și distrugătoare, dar care făcea întotdeauna o impresie comică prin absolută incapacitate de a înțelege mersul istoriei moderne.

Aristocrații fluturau ca drapel traista de cerșetor a proletariatului pentru a stringe în urma lor poporul. Dar de câte ori poporul îi urma, el zărea pe posteriorul lor vechile blazoane feudale și se împrăstia râzând în hohote, fără respect.

O parte din legitimiștii francezi și „Tânăra Anglie” au oferit acest spectacol.

Atunci când feudalii demonstrează că modul lor de a exploata diferă de exploatarea burgheză, ei uită un singur lucru, și anume că ei exploatau în condiții și împrejurări cu totul diferite și în prezent depășite. Atunci când arată că în timpul dominației lor proletariatul modern nu a existat, ei uită că burghezia modernă a fost tocmai vlăstarul inevitabil al orânduirii lor sociale.

De altfel ei ascund atât de puțin caracterul reacționar al criticii lor, încât principala învinuire pe care o aduc burgheziei constă tocmai în aceea că sub dominația ei se dezvoltă o clasă care va face să sară în aer întreaga ordine socială veche.

Ei învinuiesc burghezia nu atât că a creat un proletariat în genere, cât că a creat un proletariat revoluționar.

De aceea, în practica politică, ei participă la toate măsurile violente împotriva clasei muncitoare, iar în viața de toate zilele sunt gata, în ciuda frazeologiei lor umflate, să culeagă merele de aur¹⁶ și să renunțe la credință, iubire și onoare în schimbul negoțului cu lână, sfeclă și rachiu¹⁷.

După cum popa mergea totdeauna mână în mână cu feudalul, tot astfel și socialismul popesc merge alături de socialismul feudal.

Nimic mai ușor decât a da o spoială socialistă ascetismului creștin. Oare creștinismul n-a tunat și fulgerat și el împotriva proprietății private, a căsătoriei și a statului? Oare nu a propovăduit el în locul acestora caritatea și cerșitoria, celibatul și înăbușirea patimilor trupești, viața de chilie și bise-

¹⁶ Nota EP: În ediția engleză din 1888, după cuvintele: „merele de aur” sunt adăugate cuvintele: „care cad din pomul industriei”.

¹⁷ Aceasta se referă mai cu seamă la Germania, unde aristocrația funciară și iunkerii exploatează mare parte din domeniile lor pe cont propriu, prin administratori, fiind, pe lângă aceasta, și mari fabricanți de zahăr și de spirt din cartofi. Aristocrații englezi, mai bogați de altfel, n-au ajuns încă atât de departe; dar și ei știu cum se poate compensa scăderea rentei prin împrumutarea numelui lor unor fondatori de societăți pe acțiuni, mai mult sau mai puțin dubioase. (Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.)

rica? Socialismul creștin nu-i decât aghiasma cu care popa sfințește necazul aristocratului.

3.1.2 Socialismul mic-burghez

Aristocrația feudală nu este singura clasă care a fost răsturnată de burghezie și ale cărei condiții de viață s-au înrăutățit și au dispărut cu încetul în societatea burgheză modernă. Târgoveții din evul mediu și mica țărănime au fost precursorii burgheziei moderne. În țările mai puțin dezvoltate din punct de vedere industrial și comercial, această clasă continuă să vegeteze alături de burghezia în ascensiune.

În țările în care s-a dezvoltat civilizația modernă s-a format o nouă mică burghezie, care, fluctuând între proletariat și burghezie ca parte întregitoare a societății burgheze, se formează mereu din nou și ai cărei membri sunt însă mereu azvârliți de concurență în rândurile proletariatului; mai mult, pe măsură ce se dezvoltă marea industrie, ei văd apropiindu-se momentul când vor dispărea cu desăvârșire ca parte independentă a societății moderne și vor fi înlocuiți, în comerț, în industrie și în agricultură, cu supraveghetori și servitori.

În țări ca Franța, în care clasa țărănească alcătuiește mai mult de jumătate din populație, era firesc ca critica pe care o făceau regimului burghez scriitorii care luau atitudine pentru proletariat și împotriva burgheziei să fie pe măsura micului burghez și a micului țăran și să apere cauza muncitorilor din punctul de vedere al micii burghezii. În felul acesta a luat naștere socialismul mic-burghez. Sismondi este șeful acestei literaturi nu numai pentru Franța, dar și pentru Anglia.

Acest socialism analiza cu multă perspicacitate contradicțiile din sânul relațiilor de producție moderne. El demasca apologia fățarnică a economiștilor. El demonstra, fără posibilitate de tăgadă, efectele distrugătoare ale mașinismului și ale diviziunii muncii, concentrarea capitalurilor și a proprietății funciare, supraproducția, crizele, pieirea inevitabilă a micilor burghezi și țărani, mizeria proletariatului, anarhia în producție, strigătoarele disproporții în repartitia avuției, războiul industrial nimicitor dintre națiuni, descompunerea vechilor moravuri, a vechilor relații familiale, a vechilor naționalități.

Potrivit conținutului său pozitiv însă, acest socialism vrea sau să restabilească vechile mijloace de producție și de schimb, și, odată cu ele, vechile relații de proprietate și vechea societate, sau să ferece din nou, cu forța, mijloacele moderne de producție și de schimb în cătușele vechilor relații de proprietate, care au fost sfărâmate și care nu se putea să nu fie sfărâmate de aceste mijloace. În ambele cazuri acest socialism este reacționar și totodată utopic.

Corporațiile în perioada manufacturieră, economia patriarhală la țară — iată ultimul lui cuvânt.

În dezvoltarea sa ulterioară, acest curent s-a împotmolit într-o neputință lașă¹⁸.

3.1.3 Socialismul german, sau „adevăratul” socialism

Literatura socialistă și comunistă din Franța, care a luat naștere sub presiunea unei burghezii dominante și care este expresia literară a luptei împotriva acestei dominații, a fost introdusă în Germania pe vremea când burghezia tocmai începuse lupta împotriva absolutismului feudal.

Filozofii, semifilozofii și toți cei cu pretenții literare din Germania se aruncară cu lăcomie asupra acestei literaturi, uitând însă că o dată cu introducerea acestor scrieri din Franța nu fuseseră introduse în Germania și condițiile de viață de acolo. Dată fiind starea de lucruri din Germania, literatura franceză pierdu orice semnificație practică imediată și căpătă un aspect pur literar. Ea trebuia să apară ca o speculație sterilă asupra adevăratei societăți, asupra realizării naturii umane. Astfel, revendicările primei revoluții franceze nu aveau pentru filozofii germani ai secolului al XVIII-lea alt înțeles decât acela de deziderate ale „rațiunii practice” în general, iar manifestările voinței burgheze revoluționare din Franța erau, în ochii lor, niște legi ale voinței pure, ale voinței așa cum ar trebui să fie, ale adevăratei voințe omenești.

Activitatea literaților germani consta exclusiv în a pune de acord noile idei franceze cu vechea lor conștiință filozofică, sau, mai bine zis, în a-și însuși din punctul lor de vedere filozofic ideile franceze.

Ei își însușiră aceste idei în același fel în care se însușește în general o limbă străină: prin traducere.

Se știe că peste manuscrisele operelor clasice din vremurile antichității păgâne, călugării așterneau povești searbăde despre sfinții catolici. Literații germani procedară invers cu literatura profană franceză. Ei își scriseră absurditățile filozofice pe dosul originalului francez. De pildă, pe dosul criticii franceze a relațiilor bănești ei au scris „înstrăinarea naturii umane”, pe dosul criticii franceze a statului burghez ei au scris „desființarea stăpânirii universalului abstract” etc.

Această frazeologie filozofică, substituită teoriilor franceze, a fost botezată

¹⁸ Nota EP: În ediția engleză din 1888, în loc de: „În dezvoltarea sa ulterioară, acest curent s-a împotmolit într-o neputință lașă” — „Până la urmă, când fapte istorice de netăgăduit au spulberat orice autoiluzionare, această formă a socialismului s-a împotmolit într-o jalnică neputință”.

de ei „filozofia acțiunii”, „adevăratul socialism”, „știința germană a socialismului”, „fundamentarea filozofică a socialismului” etc.

În felul acesta literatura socialist-comunistă franceză a fost de-a dreptul emasculată. Și deoarece în mâna germanului ea înceta să exprime lupta unei clase împotriva alteia, el era convins că biruise „unilateralitatea franceză”, că el apăra, în locul unor nevoi adevărate, nevoia de adevăr, iar în locul intereselor proletariatului, interesele ființei umane, ale omului în general, ale omului care nu aparține niciunei clase, care în genere nu aparține realității, ci negurilor fanteziei filozofice.

Acest socialism german, care lua atât de solemn în serios stângacele sale exerciții școlare și le trâmbița atât de zgomotos, își pierdu însă puțin câte puțin pedanta nevinovăție. Lupta burgheziei germane, mai cu seamă a celei prusace, împotriva feudalilor și a monarhiei absolute, într-un cuvânt mișcarea liberală, deveni mai serioasă.

„Adevăratului” socialism i se ivi, astfel, prilejul dorit de a opune mișcării politice revendicările socialiste, de a profera blestemele tradiționale împotriva liberalismului, împotriva statului reprezentativ, împotriva concurenței burgheze, a libertății burgheze a presei, a dreptului burghez, a libertății și a egalității burgheze și de a propovădui maselor populare că din această mișcare burgheză ele nu aveau nimic de câștigat, ci, dimpotrivă, *totul* de pierdut. Socialismul german uită la timp că critica franceză, al cărei ecou stupid era, presupune societatea modernă burgheză cu condițiile materiale de viață corespunzătoare și cu constituția politică adecvată, adică toate acele premise care în Germania trebuiau abia cucerite prin luptă.

Acest socialism servea guvernelor absolutiste germane cu întregul cortegiu de popi, dascăli, luncheri și burocrati drept sperietoare binevenită împotriva burgheziei ce se ridica amenințătoare.

El alcătuia completarea dulceagă la amarnicele lovituri de bici și la ploaia de gloanțe cu care aceleași guverne tratau insurecțiile muncitorilor germani.

Dacă „adevăratul” socialism devenise astfel o armă în mâinile guvernelor împotriva burgheziei germane, el era, totodată, în mod nemijlocit și expresia intereselor reacționare, a intereselor târgoveților germani. În Germania, mica burghezie, pe care a lăsat-o moștenire secolul al XVI-lea și care de atunci reapare aici într-una sub diferite forme, alcătuiește de fapt temelia socială a stării de lucruri existente.

Mentținerea ei înseamnă mentținerea stării de lucruri existente în Germania. Ea se teme de dominația industrială și politică a burgheziei, care va duce în mod inevitabil la pieirea ei, pe de o parte ca urmare a concentrării capitalului, pe de altă parte ca urmare a dezvoltării proletariatului revoluționar. Mica burghezie își închipuia că „adevăratul” socialism va omori dintr-o lovitură

două muște. El se răspândi ca o epidemie.

Țesut din păienjenis speculativ, brodat cu flori retorice literare și îmbibat cu rouă sentimentală, acest veșmânt pompos în care socialistii germani își învâluiau cele câteva „adevăruri eterne” încremenite a făcut ca marfa lor să se desfacă mai lesne în rândurile acestui public.

La rândul său, socialismul german s-a pătruns din ce în ce mai mult de misiunea sa de a fi reprezentantul grandilocvent al acestei mici burghezii.

El proclamă națiunea germană ca prototip al națiunii, iar pe filistinul german ca prototip al omului. Fiecărei ticăloșii a acestuia el îi atribuia un sens ascuns, un sens superior, socialist, prefăcând-o în contrariul ei. Consecvent până la capăt, el s-a ridicat față în față împotriva orientării „brutal distructive” a comunismului, proclamând imparțialitatea sa măreață mai presus de orice luptă de clasă. Toate pretensele publicații socialiste și comuniste care circulă în Germania aparțin, cu foarte puține excepții, acestei literaturi murdare și paralizante¹⁹.

3.2 Socialismul conservator sau burghez

O parte din burghezie dorește să tămăduiască relele sociale pentru a asigura existența societății burgheze.

Printre aceștia găsim: economiști, filantropi, umanitariști, oameni care se îndeletnicesc cu îmbunătățirea situației clasei muncitoare, cu organizarea de opere filantropice, membri ai societăților de protecție a animalelor, fondatori de societăți de temperanță, reformatori de cafenea de cele mai diferite nuanțe. Acest socialism burghez a fost elaborat chiar sub formă de sisteme complete.

Ca pildă cităm *Philosophie de la misère* a lui Proudhon.

Burghezii socialiști vor condițiile de viață ale societății moderne dar fără luptele și primejdiile care decurg cu necesitate din ele. Ei vor societatea actuală fără elementele care o revoluționează și o descompun. Ei vor burghezia fără proletariat. Burghezia consideră, firește, lumea în care domnește drept cea mai bună dintre lumi. Socialismul burghez elaborează această concepție consolatoare într-un sistem mai mult sau mai puțin complet. Atunci când el invită proletariatul să înfăptuiască sistemele sale și să pășească în noul Ierusalim, el nu-i cere de fapt decât să rămână în cadrul societății actuale, dar să lepede concepțiile sale dușmănoase despre această societate.

O altă formă, mai puțin sistematică, însă mai practică, a acestui socia-

¹⁹ Furtuna revoluției din 1848 a măturat întreg acest curent lamentabil și le-a tăiat purtătorilor lui pofta de a mai face socialism. Reprezentantul de căpetenie și tipul clasic al acestui curent este d-l Karl Grün. (Nota lui Engels la ediția germană din 1890.)

lism caută să facă nesuferită clasei muncitoare orice mișcare revoluționară, demonstrându-i că ei nu i-ar putea fi de folos cutare sau cutare schimbare politică, ci numai o schimbare a condițiilor materiale de trai, a condițiilor economice. Prin schimbarea condițiilor materiale de trai, acest socialism nu înțelege însă nicidecum desființarea relațiilor de producție burgheze, care nu poate fi înfăptuită decât pe cale revoluționară, ci îmbunătățiri administrative realizate pe baza acestor relații de producție, adică îmbunătățiri care nu schimbă întru nimic raportul dintre capital și munca salariată, ci care, în cazul cel mai bun, micșorează cheltuielile de dominație ale burgheziei și-i simplifică bugetul.

Socialismul burghez își găsește expresia corespunzătoare abia atunci când devine o simplă figură retorică.

Comerț liber! în interesul clasei muncitoare; taxe vamale protecționiste! în interesul clasei muncitoare; închisori cu regim celular! în interesul clasei muncitoare — iată ultimul și singurul cuvânt sincer rostit de socialismul burghez.

Socialismul burgheziei constă tocmai în afirmația că burghezii sunt burghezi — în interesul clasei muncitoare.

3.3 Socialismul și comunismul critico-utopic

Nu vorbim aici de literatura care a exprimat, în toate marile revoluții moderne, revendicările proletariatului (scrierile lui Babeuf etc.).

Primele încercări ale proletariatului de a realiza direct propriul său interes de clasă într-o epocă de fierbere generală, în perioada răsturnării societății feudale, au dat inevitabil greș din cauză că proletariatul era el însuși nedezvoltat și pentru că lipseau condițiile materiale pentru eliberarea sa, căci aceste condiții sunt abia produsul epocii burgheze. Literatura revoluționară care a însoțit aceste prime mișcări ale proletariatului este în mod necesar reacționară prin conținutul ei. Ea propovăduiește un ascetism general și un egalitarism primitiv.

Sistemele socialiste și comuniste propriu-zise, sistemele lui Saint-Simon, Fourier, Owen etc., apar în prima perioadă, încă nedezvoltată, a luptei dintre proletariet și burghezie, pe care am descris-o mai sus (vezi „Burghezie și proletariet”).

Inventatorii acestor sisteme văd, ce-i drept, antagonismul dintre clase, precum și acțiunea elementelor dizolvante din însăși societatea dominantă. Dar de partea proletariatului ei nu zăresc nici o activitate istorică proprie, nici o mișcare politică specifică lui.

Deoarece dezvoltarea antagonismului de clasă merge în pas cu dezvoltarea

industriei, ei nu găsesc în societate nici condițiile materiale pentru eliberarea proletariatului și caută o știință socială, legi sociale, pentru a crea aceste condiții. Locul activității sociale trebuie să-l ia activitatea lor inventivă personală; locul condițiilor istorice ale eliberării — condiții fanteziste; locul organizării treptate a proletariatului ca clasă — o organizare anume născocită a societății. Viitoarea istorie a lumii se reduce pentru ei la propagarea și la realizarea practică a planurilor lor sociale.

Ei își dau seama, ce-i drept, că planurile lor reprezintă, înainte de toate, interesele clasei muncitoare, ale celei mai năpăstuite clase. Proletariatul există pentru dâșii numai sub acest aspect, al clasei celei mai năpăstuite.

Forma nede dezvoltată a luptei de clasă, ca și propria lor poziție în viață, îi face însă să se creadă mai presus de acest antagonism de clasă. Ei vor să îmbunătățească situația tuturor membrilor societății, chiar și pe a celor foarte bine situați. De aceea ei apelează neconținut la întreaga societate fără deosebire, ba chiar de preferință la clasa dominantă. După părerea lor ajunge să le înțelegi sistemul pentru a recunoaște că e cel mai bun plan cu putință al celei mai bune societăți cu putință.

Ei resping de aceea orice fel de acțiune politică și mai cu seamă revoluționară; ei vor să-și atingă țelul pe cale pașnică și încearcă prin mici experiențe, sortite, firește, eșecului, prin puterea exemplului să croiască drum noii evanghelii sociale.

Această descriere fantezistă a societății viitoare, dată într-o epocă în care proletariatul este încă foarte puțin dezvoltat, când el însuși concepe încă în chip fantezist propria sa poziție, — este produsul primelor aspirații pline de presimțire ale proletariatului către o prefacere generală a societății.

Scrierile socialiste și comuniste conțin însă și elemente critice. Ele atacă întreaga temelie a societății existente. Ele au oferit deci un material foarte prețios pentru luminarea muncitorilor. Tezele lor pozitive cu privire la societatea viitoare, ca, de pildă, desființarea opoziției dintre oraș și sat²⁰, a familiei, a câștigului privat, a muncii salariate, proclamarea armoniei sociale, transformarea statului într-o simplă administrare a producției, — toate aceste teze ale lor nu exprimă decât necesitatea dispariției antagonismului de clasă, care începe abia să se dezvolte și pe care ei îl cunosc numai sub prima sa formă, vagă și nedefinită. De aceea înseși aceste teze mai au încă un sens pur utopic.

Însemnătatea socialismului și a comunismului critico-utopic se află în raport invers cu dezvoltarea istorică. În măsura în care lupta de clasă se dezvoltă

²⁰ Nota EP: În ediția engleză din 1888 acest pasaj este formulat în felul următor: „Măsurile practice preconizate de ei, ca, de pildă, desființarea deosebirii dintre oraș și sat”.

și capătă forme bine conturate, această tendință fantezistă de a se situa deasupra luptei de clasă, această combatere fantezistă a ei pierde orice valoare practică, orice îndreptățire teoretică. De aceea, dacă în multe privințe fondatorii acestor sisteme au fost revoluționari, apoi discipolii lor alcătuiesc întotdeauna secte reacționare. Ei păstrează neclintite vechile concepții ale dascălilor lor fără a ține seama de dezvoltarea istorică a proletariatului. De aceea ei caută în mod consecvent să slăbească din nou lupta de clasă și să împace antagonismele. Ei tot mai visează realizarea, cu titlu de experiență, a utopiilor lor sociale, întemeierea unor falansterie răzlețe, fondarea de home-colonies, înființarea unei mici Icariei²¹, ediție în format redus a noului Ierusalim; iar pentru construirea tuturor acestor castele în Spania ei sunt nevoiți să facă apel la filantropia inimilor și pungilor burgheze. Treptat, treptat ei cad în categoria socialiștilor reacționari sau conservatori descriși mai sus, deosebindu-se de aceștia numai printr-o pedanterie mai sistematică, printr-o credință superstițioasă și fanatică în efectul miraculos al științei lor sociale.

De aceea ei se opun cu îndârjire oricărei mișcări politice a muncitorilor, care, după părerea lor, nu poate proveni decât dintr-o totală lipsă de credință în evanghelia cea nouă.

Oweniștii în Anglia, fourieriștii în Franța sunt unii împotriva cartiștilor, alții împotriva reformiștilor.

4 Poziția comuniștilor față de diferitele partide opoziționiste

După cele spuse în capitolul al doilea, poziția comuniștilor față de partidele muncitorești deja constituite, adică poziția față de cartiștii din Anglia și față de adepții reformei agrare din America de Nord, se înțelege de la sine.

Comuniștii luptă pentru înfăptuirea scopurilor și intereselor imediate ale clasei muncitoare, dar ei reprezintă totodată viitorul mișcării în mișcarea prezentă. În Franța comuniștii se alătură partidului socialist-democrat²² împo-

²¹ Falanster era numele coloniilor socialiste imaginate de Charles Fourier; Icaria este numele dat de Cabet țării sale utopice și mai târziu coloniei sale comuniste din America. (Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.)

Home-colonies (colonii în interiorul țării) este numele dat de Owen societăților sale comuniste model. Falanster era numele palatelor sociale imaginate de Fourier. Icaria era numele țării fanteziste utopice a cărei organizare comunistă a descris-o Cabet. (Nota lui Engels la ediția germană din 1890.)

²² Acest partid era reprezentat atunci în parlament de Ledru-Rollin, în publicistică de Louis Blanc, iar în presa zilnică de ziarul *La Réforme*. Prin denumirea de social-democrație,

triva burgheziei conservatoare și radicale, fără a renunța însă prin aceasta la dreptul de a avea o atitudine critică față de frazele și iluziile care își au obârșia în tradiția revoluționară.

În Elveția ei sprijină pe radicali, fără a pierde însă din vedere că acest partid se compune din elemente contradictorii, în parte socialiști democrați, în înțelesul francez, în parte burghezi radicali.

Printre polonezi, comuniștii susțin partidul care consideră revoluția agrară ca o condiție a eliberării naționale, același partid care a fost sufletul insurecției din Cracovia în 1846.

În Germania, atunci când burghezia are o atitudine revoluționară, partidul comunist luptă alături de ea, împotriva monarhiei absolute, a proprietății funciare feudale și a spiritului mic-burghez.

Nicio clipă însă partidul nu încetează să dezvolte printre muncitori o conștiință cât mai limpede asupra antagonismului dușmănos dintre burghezie și proletariat, pentru ca muncitorii germani să poată prefăce de îndată condițiile sociale și politice, pe care trebuie să le aducă cu sine dominația burgheziei, în tot atâtea arme împotriva burgheziei, astfel ca după răsturnarea claselor reacționare în Germania să înceapă imediat lupta împotriva burgheziei însăși.

Asupra Germaniei își îndreaptă comuniștii atenția în primul rând, pentru că Germania se află în ajunul unei revoluții burgheze și pentru că ea va săvârși această revoluție în condiții, în genere, mai înaintate ale civilizației europene și cu un proletariat mult mai dezvoltat decât Anglia în secolul al XVII-lea și Franța în secolul al XVIII-lea, și deci revoluția burgheză germană nu poate fi decât prologul direct al unei revoluții proletare.

Într-un cuvânt, comuniștii sprijină pretutindeni orice mișcare revoluționară împotriva orânduirii sociale și politice existente.

În toate aceste mișcări ei pun pe primul plan, ca problemă fundamentală a mișcării, problema proprietății, indiferent de forma mai mult sau mai puțin dezvoltată pe care aceasta ar avea-o.

În sfârșit, comuniștii militează pretutindeni pentru unire și înțelegere între partidele democratice din toate țările.

Comuniștii detestă să-și ascundă vederile și intențiile. Ei declară fățiș că țelurile lor pot fi atinse numai prin doborârea violentă a întregii orânduirii

inventatorii acestei denumiri desemnau o anumită parte a partidului democratic sau republican, cu o nuanță mai mult sau mai puțin socialistă. (Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.)

Partidul care în Franța își zicea pe atunci socialist-democrat era cel reprezentat politic de Ledru-Rollin, iar în publicistică de Louis Blanc; între el și social-democrația germană de azi era deci o deosebire ca de la cer la pământ. (Nota lui Engels la ediția germană din 1890.)

sociale de până acum. Să tremure clasele dominante în fața unei Revoluții Comuniste. Proletarii n-au de pierdut în această revoluție decât lanțurile. Ei au o lume de câștigat.

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

